

Agonismens död?

En undersökning av Socialdemokraternas och Moderaternas ideologi.

The death of agonism?

An ideological study of the Social Democratic Party and the Moderate Party.

Per Jacob

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Politics kandidatprogrammet

Kandidatuppsats 15 hp

Handledare: Sangrid von Zedtwitz-Liebenstein/Freddy Kjellström

Hans Löden

2017-02-01

Abstract

Per Jacob, SVGC10, vt-2015, Sangrid von Zedtwitz-Liebenstein/Freddy Kjellström

Bachelor thesis in political science.

The purpose of this essay is to find out if the political parties have embraced each other's ideologies.

The comprehensive question of the essay is:

Have the Social Democratic Party and the Moderate Party ideologies viewpoint on man and society changed? Have their economic ideals changed?

This essay will use a qualitative ideal type study on the political parties program from 1990, 2001 and 2013.

The result of this essay shows that while both parties have approached liberalism, only the Moderate Party have kept their ideological view through the years in the study. While the Social Democratic Party still hold democratic socialism viewpoint on society and the states relationship with the market. They have adopted a liberal viewpoint on man. Antagonism is still pertinent between the two political parties.

Keywords: Mouffe, Socialdemokraterna, Moderaterna, liberalism, antagonism, agonism

Innehållsförteckning

Tabellförteckning.....	1
Kapitel 1. Inledning.....	2
1.1 Inledning.....	2
1.2 Syfte.....	2
1.3 Forskningsfrågor.....	3
1.4 Teoretisk bakgrund.....	4
1.5 Tidigare forskning.....	5
1.6 Metod, material och avgränsningar	7
1.6.1 Urval	8
1.7 Disposition.....	9
Kapitel 2. Analysverktyg och ideologier	10
2.1 Analysverktyg	10
2.2 Reformistisk socialism	12
2.2.1 Analysverktyg	14
2.3 Konservatism	14
2.3.1 Analysverktyg	15
2.4 Liberalism	16
2.4.1 Socialliberalismen.....	16
2.4.2 Nyliberalismen.....	18
2.5 Ideologi - Dimensionerna	20
Kapitel 3. Den empiriska studien.....	21
3.1 Socialdemokraternas partiprogram 1990	21
3.1.1 Människosyn	21
3.1.2 Samhällssyn	22
3.1.3 Ekonomiskt ideal	23
3.2 Socialdemokraternas partiprogram 2001	24
3.2.1 Människosyn.....	24
3.2.2 Samhällssyn	25
3.2.3 Ekonomiskt ideal	26
3.2.4 Sammanfattning.....	27
3.3 Socialdemokraternas partiprogram 2013	27
3.3.1 Människosyn.....	27
3.3.2 Samhällssyn	28

3.3.3 Ekonomiskt ideal	30
3.3.4 Sammanfattning	31
3.4 Moderaternas valmanifest 1991	31
3.4.1 Människosyn.....	31
3.4.2 Samhällsyn	32
3.4.3 Ekonomiskt ideal	32
3.4.4 Sammanfattning	33
3.5 Moderaternas idéprogram 2001	33
3.5.1 Människosyn.....	33
3.5.2 Samhällsyn	35
3.5.3 Ekonomiskt ideal	37
3.5.4 Sammanfattning	38
3.6 Moderaternas partiprogram 2013	39
3.6.1 Människosyn.....	39
3.6.2 Samhällsyn	41
3.6.3 Ekonomiskt ideal	42
3.6.4 Sammanfattning	43
Kapitel 4. Analys	44
Kapitel 5. Slutsats och diskussion.....	47
Källförteckning.....	50

Tabellförteckning

Tabell 2.1 Reformistisk socialism	14
Tabell 2.2 Konservatism	16
Tabell 2.3 Socialliberalism	18
Tabell 2.4 Nyliberalism	19
Tabell 3.1 Socialdemokraternas partiprogram 1990.....	24
Tabell 3.2 Socialdemokraternas partiprogram 2001	27
Tabell 3.3 Socialdemokraternas partiprogram 2013.....	31
Tabell 3.4 Moderaternas valmanifest 1991	33
Tabell 3.5 Moderaternas idéprogram 2001	38
Tabell 3.6 Moderaternas idéprogram 2013	43
Tabell 4.1 Socialdemokraternas partiprogram 1990.....	44
Tabell 4.2 Socialdemokraternas partiprogram 2001	44
Tabell 4.3 Socialdemokraternas partiprogram 2013.....	45
Tabell 4.4 Moderaternas valmanifest 1991	45
Tabell 4.5 Moderaternas idéprogram 2001	45
Tabell 4.6 Moderaternas idéprogram 2013	46
Tabell 4.19 Resultat	46

Kapitel 1. Inledning.

1.1 Inledning

Konflikter existerar genom samhället. Dessa konflikter kan oftast vara för stora för individen att själv lösa. Demokratiska nationer har valt att försöka lösa dessa konflikter genom att överlåta maktbefogenhet till politiska partier. Partierna måste dela individens syn på konflikterna för att kunna lösa dessa åt dem. Om partierna inte delar denna syn kan det bli så att de inte ser konflikterna alls eller till och med göra det värre för individen. Problem kan uppstå när partierna förändrar sin samhällssyn och individen inte längre känner igen sig i det partiet som personen har stött genom åren. Det kan finnas flera saker som kan påverka partierna att förändras ideologiskt. Valförluster kan vara en orsak till att partiet förändras. En annan orsak kan vara förändringar i samhället. Dessa ideologiska förändringar kan leda till problem för både partierna och samhället. Om partierna närmar sig varandra för att plocka väljare från det andra partiet riskerar partierna att förlora väljare som kan känna att partierna har övergett dem, övergett partiets kollektivistiska identitet. Partier som söker sig till mitten riskerar att förlora vänster och/eller höger väljare. Dessa väljare kan söka sig efter andra partier eller förlora tillit i de demokratiska institutionerna. Ett annat problem kan också uppstå om de politiska partiernas kompromisser leder till att väljarna känner att partierna inte längre har någon identitet för väljarna att förena sig med. Risken finns att partier kan använda sig av väljarnas ilska för att förändra hur politiken genomförs. Partierna kan se att motståndspartier inte längre är förtjänta regeringsmakten. Om detta skulle ske kan det bli svårt för politiker att styra landet om partierna inte längre kan arbeta med varandra även fast de är rivaler. Om samarbete i riksdagen inte längre fungerade mellan partierna skulle väljarna kunna känna att partierna inte längre uppfångar dem. Det kan sluta med att väljare slutar att rösta i val och dessa väljare kan söka efter andra metoder för att påverka samhället utanför de demokratiska institutionerna. Risken finns att människor som känner att politiker har övergett dem och inte längre lyssnar på deras behov kan vända sig till att använda sig av våldsmetoder för att få sin röst hörd. Om partierna ändrar sin identitet kan individen söka sig till andra partier som de kan känna för deras talan bättre.

Detta skulle kunna förklara valresultatet vid Sveriges riksdagsval år 2014. Riksdagsvalet år 2014 ledde till att Sverigedemokraterna blev tredje största parti efter Sveriges Socialdemokratiska arbetarpartiet och Moderata samlingspartiet som länge dominerat den politiska scenen (Val 2014). Vid valet år 2002 fick Socialdemokraterna 39,8 % av rösterna

medan Moderaterna fick 15,2 % av rösterna (Val 2002). Socialdemokraterna bevarade regeringsmakten och fortsatte sin tidigare politik medan Moderaterna gjorde ett relativt dåligt val och började genomgå en förändring inom partiet som ledde till Nya Moderaterna. Socialdemokraterna hade gått till val med löfte om att investera i välfärden (Socialdemokraterna 2002) medan Moderaterna hade gått till val med löfte om att sänka skatterna (Svd 2013). Efter detta föddes Nya Moderaterna, vilket profilerade sig som ett arbetarparti som skulle satsa på välfärden. Nya Moderaterna använde sig av Socialdemokraternas retorik men fyllde begreppen med nytt innehåll (Reinfeldt lanserar nya moderaterna, 2005). Vid valet år 2006 visade det sig att detta fungerade då Moderaterna fick 26,23 % medan Socialdemokraterna fick 34,99 % av rösterna (Val 2006). Detta leder mig till att anta att Moderaterna anammade vissa av Socialdemokraternas ideologi för att få ökat väljarstöd. Jag antar också att när Socialdemokraterna såg Moderaternas ökade stöd kan de ideologiskt ha närmat sig Moderaterna för att ta tillbaka väljare från Moderaterna. Men det kan finnas faror om partierna förändras från val till val. Om partierna ändrar sin ideologi, kan de förlora sin partiidentitet som väljarna kan känna sig igen i? Detta skulle man kunna kalla partiets kollektivistiska identitet. Mouffe (2008) skriver om dessa problem och risker, vilket jag kommer ta upp längre fram i kapitlet.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om ett lands största partier, som söker samma väljare, anammar det andra partiets ideologi.

1.3 Forskningsfrågor

För att undersöka om partiernas ideologi har förändrats undersöker jag olika delar av partiernas ideologier:

- Har Socialdemokraternas och Moderaternas människosyn förändrats från 1990 till 2013?
- Har Socialdemokraternas och Moderaternas samhällssyn förändrats från 1990 till 2013?
- Har Socialdemokraternas och Moderaternas ekonomiska ideal förändrats från 1990 till 2013?

1.4 Teoretisk bakgrund

Om partierna ideologi förändras kan risken vara att de blir för lika ideologiskt. Chantal Mouffe diskuterar problematiken med att politiska partier närmar sig varandra ideologiskt i sin bok "Om det politiska" (2008). Mouffe skriver att orsaken till att väljarna söker sig till nya partier kan bero på att politiken behöver konflikt. När konflikten försvinner ur politiken söker sig väljarna efter nya antagonister. Till exempel söker sig vissa väljare efter en kollektivistisk identitet, vi mot dem. Partier som behåller sin ideologi kan väljarna känna igen sig i. Väljarna kan koppla sin identitet till denna ideologi och därmed partiet. Mouffe skriver att det finns tre alternativ. Ett alternativ är att den liberalistiska hegemonin tar beslut genom konsensus. Vid konsensus finns det ingen motsättning mellan parterna. Enligt denna syn så finns det ingen kollektivistisk identitet alltså inget vi och dem. Det enda som finns är individen (Mouffe 2008:20f). Det andra alternativet är att antagonismen förvandlas till agonism. Agonism betyder att motståndarna erkänner motparternas legitimitet. Parterna är i konflikt men de erkänner demokratins spelregler. Vid varje val finns det de som vinner regeringsmakten och de som förlorar regeringsmakten. Det tredje alternativet är där antagonismen leder till öppen strid mellan motståndarna (Mouffe 2008:26ff). Det är enligt Mouffe detta som är faran med den liberalistiska hegemonin, då olika konflikter inte kan lösas genom rationalitet. Konflikter måste lösas på den demokratiska arenan enligt demokratins spelregler (Mouffe 2008:20ff).

Denna uppsats inomvetenskapliga relevans bygger på Mouffe teori att om konflikten mellan partierna försvinner kan väljarna vända sig till populistiska partier. Om Moderaterna och Socialdemokraterna ideologi har förändrats kan det finnas en risk att partierna blir för lika. Mouffe lyfter fram att de demokratiska kanalerna behövs för att motparterna ska erkänna varandra som legitima. Utan dessa kanaler kommer motsättningar uttryckas genom våld (Mouffe 2008:27f). Det samhälliga uppkomliga problemet grundar sig på hur väljarna överger de gamla partierna om de blir för lika och vänder sig till nya partier.

Mouffe syn på politik är något som behöver antagonism och detta stöds av Maria Wendt Höjer. Hon skriver att politik behöver uppfylla tre krav: Politiken måste byggas upp i kollektiva termer, den måste spridas i det offentliga utrymmet och till sist behöver politiken motstridiga moment (Rönblom 2008:34). Därför skulle det bli skadligt för politiken om partierna närmade sig varandra för mycket ideologiskt. Därför är det också viktigt att ta reda på om det verkligen är så att partierna har närmat sig varandra ideologiskt. Samtidigt är det

enkelt att bortförklara Sverigedemokraternas framgångar med att skylla på att de andra partierna har blivit för lika. Det kan finnas andra orsaker till Sverigedemokraternas framgång.

Mouffes syn på liberalismen som individualistisk med sin positiva syn på människan stämmer in på hur Jan Hylén (Hylén 1991) använder sig av olika dimensioner i sin analys av liberalismen och konservatismen. Hylén delar in ideologierna så att de kan relateras till olika dimensioner som har två antiteser. Jag kommer att använda mig av Hyléns metoder för att kunna undersöka hur väl Mouffes tes passar in på Socialdemokraterna och Moderaternas ideologi.

Då ideologi är viktigt för denna uppsats är det bra att först definiera hur jag använder mig av begreppet ideologi. Begreppet ideologi används som ett neutralt begrepp som beskriver systematiserade föreställningar och värderingar som kännetecknar en grupp. Vilka idéer som ingår i de olika ideologier blir då en empirisk fråga (Bergström & Boréus 2005:150).

1.5 Tidigare forskning

Mycket har skrivits om Socialdemokraternas och Moderaternas utveckling under åren men inte mycket sedan Nya Moderaternas grundades. En studie har utförts av Jimmy Block (2014) som undersökte hur lika partierna var ideologiskt. Jimmy skriver att han upptäckte att även fast Moderaterna och Socialdemokraterna kan använda liknande språk om vad de vill så är det skillnad på hur partierna vill nå dit (Block 2014:33). Vad som skiljer Blocks undersökning från min undersökning är att jag kommer att undersöka över tid hur ideologierna hos partierna har förändrats, något som inte Block gjort. Det räcker inte att påstå att partierna är lika om det inte görs en jämförelse över tid och se om partiernas ideologi har förändrats. Om de inte förändrats över tiden skulle det inte vara relevant om partierna är lika. En orsak till att det är ont om tidigare forskning inom detta område är att det ligger nära i tiden.

Kokk (2001) går igenom Socialdemokraternas tidiga historia och partiets partiprogram. Stig-Björn Ljunggren (1994) skriver om partiets historia och hur partiet har förändrats från att lägga fram välfärdssamhället som något tillfälligt till något som ska bevaras. Ljunggren kom fram till att det var kriser i samhället som drev på förändringar inom partiet. Visserligen var förändringarna små och dessa var att gå från att välfärdssamhället skulle vara tillfälligt till något som skulle bibehållas. Ljunggren (1992) går igenom högerens ideologiska utveckling. I

boken undersöker Ljunggren hur högern i Sverige har förändrats från andra världskriget och framåt och kom fram till att de blev tvungna att använda sig av Socialdemokraternas ordval för att få inslag av sin egen politik. Kristina Boréus (1999) har undersökt högerns utveckling och kom fram till att förändringen var snabbast när samhället upplevde kriser. Då perioden jag undersöker sträcker sig över den ekonomiska krisen i början av 90-talet (Malminen 2005), it bubblan i millenniumskiftet och bostadsbubblan i USA 2007-2008 (Forsberg 2012), kommer jag kunna se om det sker en ideologisk förändring i partierna som undersökes.

I Isabelle Thunbergs undersökning *Socialdemokratin och välfärdspolitiken i Sverige* undersöker Isabelle om Socialdemokraterna har förändrad sin grundideologi utifrån deras välfärdspolitik. Hon kom fram att partiet har bibehållit en socialistisk ideologi men har gjort en viss förskjutning mot en mer liberal version. Isabelle skriver specifikt att hon finner en ökad tilltro till individens möjligheter att bestämma över skolvalet (Thunbergs 2011:32). Anders Lindbom undersöker Moderaternas potentiella ideologiska förändring i *Moderaterna och välfärdsstaten*. Författaren jämför Moderaternas politik från 'nyliberala' 80-talets Moderaterna med politiken hos Reinfeldts Nya Moderaterna och kom fram till att det inte skett några stora förändringar inom partiets politik. Partiet har behållit sina principer och Anders skriver att han finner att konflikten mellan Moderaterna och Socialdemokraterna sannolikt inte kommer försvinna i närmaste framtiden. Författaren fortsätter att skriva att Moderaterna har varit ärliga i ytliga förändringar från de gamla Moderaterna till de Nya Moderaterna. De har behållit målet med ett förändrat samhälle med en mindre statsinblandning i människors liv (Lindbom. 2010:150). Vad som skiljer Thunbergs och Lindboms forskning från min är att jag jämför Socialdemokraterna och Moderaterna potentiella ideologiska förändring.

Senad Habibovic (2010) analyserade hur riskdagens partier har förändrats utifrån ett miljöpolitiskt perspektiv. Författaren fann att partierna inte hade genomgått stora förändringar med ett undantag, och det var Centern. Senad hade förväntat sig att med bildningen av Alliansen partierna skulle ha förändrats men förutom Centern så fann han varken inom Alliansen eller utanför någon stor ideologisk förändring. De enda förändringarna partierna genomgått var i tekniska och ekonomiska perspektiv. Senad fann att Socialdemokraterna hade behållit sin retorik från 1980-talet.

Forskningsläget pekar på att partiets ideologi förändrats när det sker omställningar i samhället. Samtidigt visar tidigare forskning av Lindbom, Habibovic och Thunberg att partierna har för det mesta behållit sin ideologi. Min undersökning kommer kolla om de förändringar som skett i Sverige sedan 1990 som finanskrisen under början på 90-talet och bildningen av Nya Moderaterna och Alliansen påverkat Socialdemokraterna och Moderaterna att anamma varandras ideologi.

1.6 Metod, material och avgränsningar

Mitt metodval är en kvalitativ ideologianalys där jag gör en idéanalys av de olika partiernas partiprogram i en jämförande longitudinell studie. Det betyder att jag kommer undersöka flera olika studieobjekt med varandra under olika tidsperioder (Esaiasson et al. 2004:116ff). Jag har valt vissa dimensioner¹ som verktyg för att analysera de olika partiprogrammen. Dimensionsanalys fungerar på ett sådant sätt att man renodlar det man vill undersöka för att få fram dimensionerna. Vad som är viktigt att inse är att dessa dimensioner inte finns i verkligheten utan är extremer av det som ska undersökas. Detta är för att förtydliga egenskaperna som undersökningen vill få fram. Alltså det som är typiskt för fenomenet (Esaiasson et al. 2004:154). I detta fall de ideologier jag valt. De ideologier jag valt är: reformistisk socialism, konservatism, liberalism och socialliberalism som grund för att analysera partiprogrammen. Jag valde att använda mig av dimensionsanalys då det gynnar en systematisk jämförelse och är bra för jämförelse över tid (Esaiasson et al. 2004:172).

Genom att analysera partiprogrammen med en textnära litteraturanalys kommer partiernas ideologi att visas. Denna textnära analys är viktig då jag genomför dimensionsanalys som är en kategorisk metod. Denna analys görs genom att jag i texten letar ut meningar och ord som passar in på de dimensioner som passar in på Mouffe syn på politiken (Bergström & Boréus 2005:164f).

Det skulle vara möjligt att använda sig av partidebatter för att undersöka partiernas ideologier. Jag valde att inte göra detta då dessa debatter endast tar upp vissa frågor som är relevanta vid de valen. Problemet med detta är att det blir svårt att undersöka dessa debatter under en så lång tid som denna uppsats rör sig över. Partidebatter påverkas av frågor som kanske inte är relevanta vid de nästkommande valen. Då syftet med denna uppsats är att undersöka om

¹ se kapitel 2.1 Analysverktyg där jag redovisar hur detta görs och vilka dimensioner som valts.

partierna har förändrats under en lång tidsperiod skulle analys av partidebatter endast kunna avgöra hur lika partierna är inom de områden som debatteras och vid den tiden. Alltså skulle en sådan undersökning vara för begränsad för att besvara mina frågeställningar.

Därför blir partiprogrammen det bästa sättet att kunna analysera partiernas ideologi utan att deras ideologi blir påverkad av andra variabler som skulle medföra att uppsatsens analys inte undersöker det som ska undersökas (Esaiasson et al. 2004:59).

För att uppsatsen ska kunna uppnå sitt syfte är det viktigt att den ska analysera det som uppsatsen påstår att den ska analysera. Detta kallas resultatvaliditet (Esaiasson et al. 2004:67). För att resultatvaliditet ska uppnås måste det vara en överensstämmelse mellan teori och operationella indikatorer, vilket betyder att det finns en avsaknad av systematiska fel i analysen (Esaiasson et al. 2004:67f). Jag får fram validitet i min undersökning genom att de aspekterna jag använder mig av hade liberalismen som utgångspunkt. Detta betyder att jag kan få fram vilka ideologier som partiprogrammen är baserade på. Genom att analysera de dimensioner jag valt i kapitel två kommer jag kunna se hur Socialdemokraterna och Moderaterna har förändrats ideologisk mellan de olika partidokumenterna.

Det andra kravet är att uppsatsens analys har en hög reliabilitet, vilket vill säga att det finns en avsaknad av slumpmässiga fel i analysen. Då denna uppsats använder en kvalitativ analys måste jag vara försiktig med intersubjektiviteten. Intersubjektiviteten innebär att resultatet ska vara oberoende oavsett vem det är som gör analysen. Andra personer som gör undersökningen ska få fram samma resultat som jag. Detta gör att uppsatsen måste ha en transparens eller genomskinlighet så att andra personer kan se hur undersökningen genomfördes (Esaiasson et al. 2004:67f), vilket förklarar varför jag valde att göra en textnära litteraturanalys. Jag redovisar i min analys steg för steg hur jag tolkar texten och varför jag kommer fram till den tolkning som jag gör. Vilket gör att det blir lätt för läsaren att repetera forskningen.

1.6.1 Urval

Jag har gjort ett urval ur de dokument jag undersöker för att i sin tur kunna generalisera från detta urval till partiernas ideologier. Jag har valt att analysera årtalen 1990/91², 2001 och 2013 för att få en bred översikt över Socialdemokraterna och Moderaternas partipolitik över 30 år. Jag började med 1990/91 för att det var under denna period som Sverige upplevde ekonomisk

² Jag använder mig av år 1990 och 1991 för att Socialdemokraterna skrev sitt partiprogram 1990 och Moderaterna skrev sitt 1991.

kris. Anledningen till att 2001 valdes var för att det var innan den förändring som gjorde att Moderaterna kallade sig Nya Moderaterna. 2013 valdes för att det var det sista partiprogrammet som tagits fram innan denna undersökning gjordes.

1.7 Disposition

I kapitel två går jag igenom verktygen jag använder för att analysera partiprogrammen samt de ideologier som Socialdemokraterna och Moderaterna grundar sig. Detta för att se hur ideologierna passar in i dimensionerna. Efter varje ideologi kommer verktygen att användas för att analysera ideologierna. Detta för att granska hur de ser ut genom verktygens ögon. En slags kalibrering av analysverktygen.

I kapitel tre undersöks Socialdemokraternas och Moderaternas partiprogram med de aspekter som togs fram i kapitel ett för att undersöka hur de förändrats genom åren.

I kapitel fyra kommer resultatet från undersökningen av partiprogrammen att analyseras. I detta kapitel kommer jag också att se hur partiprogrammen passar in på de ideologier som partierna säger sig tillhöra.

I kapitel fem redovisas resultaten från diskussionskapitlet. Jag går igenom vad resultatet berättar om partierna och om Mouffe kan vara en förklaring till problembilden jag tog upp i början av kapitel ett.

Kapitel 2. Analysverktyg och ideologier.

2.1 Analysverktyg

Idéanalys är en metod där syftet är att analysera och bestämma ideologier hos personer eller grupper. Detta kan göras med olika verktyg (Bergström & Boréus 2005:159). De verktyg som jag använder mig av för att analysera empirin är dimensionsanalys. Jag kommer att använda två extrempunkter för att finna indikatorer i den empiriska texten. Dessa indikatorer kommer jag att passa in i en av extrempunkterna (Bergström & Boréus 2005:164). Extrempunkterna måste vara ömsesidigt uteslutande och vara uttömmande. Till exempel ute och inne eller upp och ner, alltså det som är upp kan inte samtidigt vara ner (Esaiasson et al. 2004:154ff).

Genom verktygets uppbyggnad finns det indikatorer som visar på vilket av de två alternativen i dimensionen som texten kan passa in på (Halvorsen 1992:40f).

För att kunna urskilja partiernas ideologier ur partiprogrammen måste jag ta fram verktyg som ser vilka ideologier som göms i en text. Mouffe skriver att liberalismen har en syn på människan som rationell och att samhället är uppbyggt av individer. Detta passar bra in på de aspekter som tagits fram av Jan Hylén (Hylén 1991). Dessa aspekter är:

2.1.1 Människosyn: Denna dimension analyserar hur aktörerna ser på människan. De extrempunkter som existerar i denna aspekt och används som indikatorer för att passa in dem är:

Optimistisk: Detta ger en syn på människan som en rationell, förnuftig individ. Individen kan leda och planera sitt liv själv utan påverkan av andra. Den optimistiska synen är kritisk till auktoriteter som ställer sig över individen. Individen är inte perfekt utan människan kan bli vilseledd av samhället (Hylén 1991:10f). För att undersöka om detta finns i texten letar jag efter meningar/ord som ser negativt på att någon ställer sig över individen. Individen kan klara sig själv utan hjälp men det förhindrar inte individen från att arbeta med andra. Det är individen som bestämmer om, och hur den ska vara delaktig i samhället.

Pessimistisk: Människans förnuft är svagt och individen anses vara en irrationell varelse. Individen styrs av impulser och drifter. Individen anses vara komplex, men egoism kommer före andra personer i individens tankar. Individen är mer benägen till ondska än godhet och

välgörenhet. Individen är inte kapabel till avancerade planer (Hylén 1991:10). För att undersöka om detta finns i texten, söker jag efter meningar/ord som ser på att andra personer ska hjälpa individen. Individen behöver andras hjälp för att klara sig. Här är det nöden som bestämmer om individen är delaktig i grupper.

2.1.2 Samhällssyn: Denna dimension fokuserar på hur ideologin ser på samhället i vilket människan lever. De två extrempunkterna i denna aspekt är individualistisk och kollektivistisk. Indikatorer är:

Individualistiska samhällssynen: Denna syn ser på ett samhälle som är uppbyggt av individer som går sin egen väg utan att bli kontrollerade av andra. Individen kan gå sin egen väg för att uppnå sitt personliga mål. Samhället existerar för att beskydda individen (Hylén 1991:11). För att undersöka om denna dimension finns i texten letar jag efter meningar/ord som beskriver individens rättigheter framför samhällets. Samhället existerar för individens skull.

Kollektivistisk samhällssyn är uppbyggd av grupper som behöver samhället för att hålla ihop. Samhällets regelverk behövs för att samhället ska fungera utan kaos och för att individen ska bli en fullständig person. Individen måste få hjälp av andra för att kunna fungera i samhället. Denna grupp som ska hjälpa individen i sin tur kräver individens lojalitet och engagemang (Hylén 1991:11). Här letar jag efter meningar/ord som beskriver att samhället går före individen. Individen ska tjäna samhället och utan samhället är individen i kaos.

2.1.3 Ekonomiskt ideal: Denna dimension ser på hur ekonomin ska hanteras. Extrempunkterna går från ekonomisk individualism till ekonomisk kollektivism. Ekonomisk individualism beskriver hur ideologin ser på marknaden. Den fria marknaden är som bäst när den är fri från statligt inblandning. Det är individens önskemål som ska styra ekonomin så länge individen har de resurser som krävs av dem, i detta fall ekonomiska resurser. Detta ideal är en oreglerad marknadsekonomi där staten inte ska lägga sig i ekonomiska frågor (Hylén 1991:11f). För att undersöka om denna dimension finns i empirin letar jag efter meningar/ord som beskriver en syn på marknaden som bäst när den är fri från inblandning av staten.

Ekonomisk kollektivism ser på marknadsekonomi som något som behöver kontrolleras för att det inte ska gå ut över människorna. Marknaden existerar för att tjäna folket och ska inte hota människor utan bör hjälpa människor istället. Vid de tillfällen då marknaden blir till ett hot mot människor måste marknaden styras in på rätt spår av kollektiva krafter, till exempel av staten (Hylén 1991:12). Här letar jag efter meningar/ord som visar på att marknaden ska

tjäna individen och att marknaden kan ha fel. Vilket måste korrigeras av staten för att hjälpa människor.

Det skulle teoretiskt vara möjligt att utifrån aspekternas indikatorer kunna placera de olika ideologiernas dimensioner, till exempel kollektivistiska samhällssyn, till att vara Socialdemokraternas eller konservatismens kollektivistiska samhällssyn. Men eftersom de indikatorer jag använder mig av är generella är detta inte möjligt. Vilket i sin tur gör att det inte blir möjligt att se vems kollektiv det rör sig om i undersökningen. Då mitt syfte är att se om Socialdemokraterna och Moderaterna förändrat sin ideologi är det irrelevant för undersökningen om vems kollektiv det rör sig om. Därför påverkar inte denna svaghet min undersökning.

Som nämndes kan jag inte analysera hela partiprogrammen med aspekterna. Detta leder till att jag blir tvungen att göra vissa urval för att uppsatsens forskningsfråga ska kunna besvaras. Genom dessa urval gör jag antaganden/premissor som måste gälla för att resultatet av denna uppsatsanalys ska stämma. Dessa premisser är att de urval som görs är representativa för hela partiets ideologi och att därmed en generalisering kan göras över hela programmet. Jag gör antagandet att resultatet från undersökningen av delarna av partiprogrammen stämmer överens med hela partiprogrammen (Esaiasson et al. 2004:97f). Och att detta resultat beskriver Socialdemokraterna och Moderaternas ideologier.

Enligt Socialdemokraternas stadgar har partiet en Socialdemokratisk ideologi (Socialdemokraternas stadgar 2013:4) medan Moderaterna, enligt Moderaternas stadgar har både en liberal och konservativ samhällssyn (Moderaternas stadgar 2007:3). Reidar Larsson kallar detta reformistisk socialism (2006) så därför kommer jag kallas denna ideologi för reformistisk socialism i fortsättningen i denna uppsats. Därför tas reformistisk socialism, konservatism och liberalism upp i detta kapitel för att få en överblick över partiernas ideologi. Efter varje ideologi kommer de dimensioner som togs fram i kapitel ett att analysera ideologin för att se hur ideologierna passar in i verktygerna.

2.2 Reformistisk socialism

Människosyn

I början av århundradet hade reformistisk socialism blivit en motsvarighet till kommunism (Larsson 2006:84). Medan kommunism delade in människor i en elit och icke-elit, höll

reformistisk socialism ihop människor i ett brödraskap. Reformistisk socialism ser människan som en varelse som bäst visste hur man skulle leva. Fick människor frihet skulle de klara sig själva. Men efter krisen på 1930 och 1940-talet, då väljare röstade in nazister och fascister in i parlament runt om i Europa blev människosynen lite mer pessimistisk. Om människor fick möjligheter skulle de göra bra val. Det gällde bara att ge människor dessa möjligheter. Men samhället skulle inte bli perfekt bara för att människor fick alla möjligheter. Det skulle alltid finnas sociala problem som staten måste hjälpa människor med. Det finns ingen utopi för reformistisk socialism. Den starka staten kommer alltid behöva existera för att hjälpa människor (Larsson 2006:84f).

Samhällssyn

Reformistisk socialism vänder sig främst till arbetare. Men i motsats till kommunism delade inte reformistisk socialism in människor i klasser, utan avvisade helt klasstänkandet och såg alla människor som bröder. Det fanns en antydning inom reformistisk socialism att dela in människor i nationaliteter där lojaliteten var mot nationalstaten och inte någon överhuvudgripande ideologi. Även fast det fanns försök att skapa en gemensam reformistisk socialism över gränserna var detta lättare sagt än gjort. I Europa har Socialdemokrater börjat jobba över gränserna genom Europeiska Unionen. Den minsta enheten i samhället är sammanslutningen som är uppbyggd av individer och är som en stor familj. Det finns ingen "vi mot dem" i samhället utan det finns bara vi skriver den afrikanska Socialdemokraten Julius Nyerere (Larsson 2006:85f).

Ekonomiskt ideal

Larsson skriver hur det har funnits två vägar inom reformistisk socialism i organisering av ekonomin Allmänt ägande av delar av näringslivet men viktiga resurser inom samhället ägs av staten och statlig planhushållning av näringslivet. Eduard Bernstein och Karl Kautsky inom reformistisk socialism brukar smälta ihop de två till en huvudlinje där förstatligandet och planhushållningen används som verktyg för att kuva marknaden. Flertalet inom reformistisk socialism har sett marknaden som irrationell och omoralisk men dessa förlorade tidigt positionen inom reformistisk socialism. Istället har en blandekonomi lagts fram som ett bättre verktyg för att lösa de problem som marknaden medför (Heywood 1998). Blandekonomi fungerar på ett sådant sätt att flera sätt av ägande, som statligt, kooperativt och privat existerar inom samhället (Larsson 2006:88ff).

2.2.1 Analysverktyg

Människosyn: Reformistisk socialism ser att människan skulle välja rätt bara den får möjligheten. Individen behöver hjälp för att få möjligheter. Detta visar att reformistisk socialism ser på människan som någon som innerst inne är god, men behöver hjälp för att ta fram detta. Detta placerar ideologin i en *pessimistisk* människosyn, då det påvisar en syn där individen är irrationell och behöver samhällets hjälp för att klara sig.

Samhällssyn: Reformistisk socialism ser på samhället som uppbyggt av ett brödraskap som skapar nationalstaten. Detta låter som om reformistisk socialism ser på samhället som att den är bestående av grupper, vilka behöver det regelverk som nationalstaten ger. Det tyder på att ideologin har en *kollektivistisk* samhällssyn.

Ekonomiskt ideal: Reformistisk socialism ser på staten som något vilket behöver hjälpa till på de områden som marknadsekonomin inte klarar av. De, inom reformistisk socialism som hade störst misstro mot marknadsekonomi har lämnat ideologin bakom sig. Men det finns fortfarande en viss syn på marknadsekonomi som något som behöver hjälp för att fungera "rätt". Alltså skulle detta ge ideologin ett ekonomiideal av kollektivistiskt ekonomiskt ideal. Detta ideal ser på marknaden som bästa sättet att producera produkter, men marknaden kan ibland skada individen. Därför måste staten gå in och hjälpa till så att inte människor ska hamna i kläm. En klar indikation på ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal.

Tabell 2.1 Reformistisk socialism

<u>Ideologi</u>	<u>Reformistisk socialism</u>
Människosyn	Pessimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	ekonomisk kollektivistisk

2.3 Konservatism

Människosyn

Larsson skriver att konservatismen erkänner människans juridiska jämlikhet, men inte längre än så. Alla människor är olika och en fördelningspolitik är dömt att misslyckas ansåg Gunnar Heckscher. Då "detta motverkade sitt eget syfte." (Larsson 2006:47). Människor har olika

förmågor och att det är fel att omfördela frukten av folks arbete från de som har förmågan till de som inte har förmågan. Skillnaden ska accepteras, det är ett mått på människors prestanda. De människor som har det bra, har förtjänat detta och konservatism anser att det är naturligt att de får det bättre i livet, Alla människor ska få chansen att få leva ett gott liv men endast de som lyckats är de som förtjänat det. Konservatism har en pessimistisk människosyn baserad på att människan är både ond och god och att detta är naturligt. Människan är varken felfri eller möjlig att göra perfekt. Det behövs fasta normer, dessa normer kan finnas i traditionen (Heywood 1998:71f).

Samhällssyn

För konservatism är nationen överst och familjen grundstenen som bygger upp nationen. Familjen ska uppfostra och utbilda nästa generation. Konservatism vill ha ett starkt försvar men staten ska inte blanda sig in i familjelivet. Med detta menas kärnfamiljen med en far, mor och barn. Övernationalt är ett hot mot nationen och ska inte läggas över den egna nationen (Larsson 2006:48). Samhället ses som en levande varelse som existerar utanför individen, det är traditionen som håller samhället i liv (Heywood 1998:77).

Ekonomiskt ideal

Konservatismen stödjer den fria marknaden då den kan låta människors naturliga ojämlikhet uttryckas. Detta är en relativ ny syn på ekonomin av konservatism, då ideologin tidigare var mer emot marknadens frihet. Detta sågs vara ett hot mot samhället, vilket skulle kunna leda till revolutionen av marxister. Den del av konservatismen som ser på marknaden som fungerar bäst när den är fri från påverkan av politik kallas liberalkonservatism (Tännsjö 2001).

Ett annat spår är reaktionen mot storindustrin som skapat storstäder. Där människor hamnar utanför traditionen och förlorat närheten till naturen. Detta spår av konservatism vill verka för decentralisering av industrin, bort från storindustrierna och få ut folket ur storstäderna och ut i naturen till småstäderna (Larsson 2006:53).

2.3.1 Analysverktyg

Människosyn: Konservatismen ser på människan som både god och ond, vilket tyder på en *pessimistisk* människosyn, då denna människosyn ser på individen som en varelse som är oberäknelig och styrs av sina impulser. Individen behöver hjälp av andra människor för att

samhället ska fungera, vilket passar in på den konservativa människosynen. Detta då konservatismen anser att det behövs normer, eller regler, för att människor ska kunna passa in i samhället. Detta är klart och tydligt indikationer på en pessimistisk människosyn. Då individen är svag och påverkas av sina impulser som kan leda "fel".

Samhällssyn: Familjen är den grundsten som bygger upp samhället enligt konservatismen. Detta tyder på att konservatismen har en *kollektivistisk* samhällssyn, då den kollektivistiska samhällssynen ser på samhället som uppbyggt av grupper, vilka består av individer som behöver andras hjälp för att klara sig i samhället. Familjen står över individen och individen ger sin lojalitet till familjen. En klar och tydlig kollektivistisk samhällssyn.

Ekonomiskt ideal: Konservatismen ser på den fria marknaden som något som släpper människan fri. Staten ska inte gå in och förstöra detta för att försöka hjälpa människan alltså placeras konservatismens ekonomiideal som *ekonomisk individuell*. Detta kan ses då konservatismen anser att marknaden inte ska påverkas av staten utan ska vara fri från inblandning, då detta gör att marknaden fungerar bättre. Något som är en klar indikator på ett individuellt ekonomiskt ideal.

Tabell 2.2 Konservatismen

<u>Ideologi</u>	<u>Konservatism</u>
Människosyn	Pessimistisk
Samhällssyn	kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	ekonomisk individualistisk

2.4 Liberalism

De två linjerna inom liberalismen kommer här att få var sitt underkapitel för att utveckla socialliberalismen och nyliberalismen. Detta för att jag ska kunna se om de två partierna har närmat sig varandra ideologiskt.

2.4.1 Socialliberalismen

Socialliberalismen har som grundteori: utilitarism. Om majoriteten av människorna blev lyckliga med visst skydd mot minoriteten blir samhället maximalt lyckligt. Larsson (2006) tar upp hur detta togs fram av Jeremy Bentham, James Mill och John Stuart Mill på 1700 talet för att skapa ett samhälle som var bundet till människan. Staten existerar för att skydda människors liv, frihet och egendom (Larsson 2006:27ff).

Människosyn

Bortsett från ovan nämnda rädsla för att de obildade massorna skulle få makt, har socialliberalismen haft en positiv syn på människan. Människan har det bäst när den får bestämma själv och människor ska behandlas jämlikt. Även om människor ska behandlas jämlikt är inte alla människor lika. Ett samhälle där varje människa behandlas lika blir ett stelt och ett kontrollsamhälle där människor inte har friheten att göra sina egna val och livsmål. Ekonomiska olikheter är inte av ondo, om de som har det sämst i samhället får bättre villkor än om de ekonomiska olikheterna inte existerade. Och att maktpositioner är öppna för de sämst ställda på lika villkor som för dem som de som har det bättre ställt finansiellt. Genom dessa principer är det framfört att människor bör välja de val som ger bästa möjligheter för de sämst ställda (Rawls 1999:11f). Rättigheter för alla ska vara en garanti att det ska vara dyrt eller omöjligt att ignorera de svagaste i samhället när politiska eller ekonomiska beslut fattas (Heywood 1998:59).

Samhällssyn

Larsson (2006) fortsätter att beskriva hur individen är den viktigaste enheten i samhället. Det är individen som ska beskyddas från kollektiva maktkoncentrationer och kollektiva lösningar, oavsett om dessa är politiska eller andra makter. Individens friheter skyddas bäst av en konstitution, vilket har lett till liberalt stöd för konstitutioner och att dessa får fri väg att beskydda individen (Larsson 2006:33)

Ekonomiskt ideal

Ekonomins frihet från statlig inblandning har varit en stridsfråga inom liberalismen. Som nämndes ovan lämnade liberalismen *laissez faire* bakom sig på 1800 talet. Liberalismen godtog förbud mot ekonomiska sammanslutningar för att säkra den fria marknaden. Något som stred mot *laissez faire* som tillät monopol. Liberalismens syn på individens rättigheter gjorde också att socialliberalismen tillät statlig inblandning för att hjälpa marknadens skiftningar genom ekonomiska verktyg som budget under/överskott och ränteförändringar. Att individen ska ha lika rättigheter i samhället gjorde också att filosofen John Stewart Mill, en föregångare i liberalismen, var för arvsskatt. En individ skulle endast ärva så mycket att individen klarade sig. Vad som blev den stora striden inom ekonomin för liberalismen var striden mellan tillväxt och individens rättighet som innebär ekonomisk utjämning i samhället. Socialliberaler anser att utjämningen går före, medan nyliberaler anser att ekonomisk tillväxt går först. (Larsson 2006:38f)

2.4.1.1 Analysverktyg

Människosyn: Socialliberalismens syn på människan är att människan mår bäst när individen bestämmer själv. Alltså en *optimistisk* människosyn. Detta kan ses genom att socialliberalismen ser att människan får det bäst när individen får bestämma över sig själv. Detta är en syn på individen som rationell varelse, vilket är en indikation på en optimistisk människosyn.

Samhällssyn: Individen är i centrum för socialliberalismen, det är individerna som bygger upp samhället, vilket ger ideologin en *individuallistisk* samhällssyn. Den individualistiska samhällssynen har synen på individen som grundbasen i samhället som kan gå sin egen väg utanför samhällets normer.

Ekonomiskt ideal: Individens frihet går före allt i socialliberalismens, positiv frihet, därför ska ekonomiska ojämlikheter fördelas, vilket ger ideologin ekonomisk kollektivism. Detta kan ses genom att socialliberalismens ekonomiideal anser att människan ska skyddas från marknadens misstag.

Tabell 2.3 Socialliberalismen

<u>Ideologi</u>	<u>Socialliberalism</u>
Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Individualistisk
Ekonomiskt ideal	ekonomisk kollektivism

2.4.2 Nyliberalismen

Människosyn

Larsson (2006) skriver att nyliberalismen ser människan som rationell men individuell. Individer är olika och det går inte att skapa ett samhälle för alla. Den ojämlikhet som skapas av den fria marknaden beklagas inte av nyliberaler. Det finns en gren av nyliberalism som förespråkar en viss grad av ekonomisk fördelning men endast för att stärka marknadsmekanismerna. Vad som driver människan är baserad på "the economic man", där det är vinster och jakten på vinster som driver den rationella människan och dess val. Milton Friedman lägger fram att det inte bara är den ekonomiska vinsten som driver människan, utan

det kan vara olika slags vinster för olika människor och det ska inte moraliseras utifrån dessa individers val (Larsson 2006:142f).

Samhällssyn

Larsson skriver hur nyliberalismen är emot alla kollektiv. Det är individen som är i centrum och inga kollektiv ska blandas in i individens liv (Larsson 2006:142).

Ekonomiskt ideal

Nyliberalismen förespråkar att staten inte ska ingripa i hur ekonomin sköts utan hålla sig till ordningen, rättssäkerheten, försvaret och ta hand om de som inte kan ta hand om sig själva. För att stödja marknadsmekanismer förespråkar nyliberalismen att staten kan dela ut kuponger, t.ex. för utbildning där varje individ kan välja skola utifrån sina egna val, och miljökuponger där varje individ kan sälja eller köpa sin kvot av utsläpp för att varje distrikt ska kunna bestämma själv luftkvaliteten och inte en centralmakt (Larsson 2006:147).

2.4.2.1 Analysverktyg

Nyliberalismen beskriver sin syn på människan som en rationell varelse vilket stämmer in på den optimistiska människosynen. Människan är rationell och söker det som är bäst för individen. Alltså har nyliberalismen en *optimistisk* människosyn, där den rationella synen på individen är en indikation för den optimistiska människosynen.

Nyliberalismens samhällssyn är emot att det finns kollektivism inom samhället. Samhället är uppbyggt av individer och dessa ska ha frihet. Detta innebär att nyliberalismen är emot alla kollektivistiska lösningar, vilket ger ideologin en klar *individualistisk* samhällssyn då denna samhällssyn ser samhällets grundbas i individen.

Ekonomiskt ideal: Nyliberalismen ser på marknadsekonomin som helt fri från statens inblandning och det är detta som är bäst, alltså ett klart och tydligt *ekonomisk individualism*. Detta ses i hur nyliberalismen förespråkar att staten inte ska påverka marknaden utan använda sig av marknadsmekanismen för att nå de mål staten har. Marknaden ses som bäst skött när den är fri från påverkan, vilket stämmer in på ekonomisk individualism.

Tabell 2.4 Nyliberalismen

Ideologi Nyliberalism

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Individualistisk
Ekonomiskt ideal	ekonomisk individualistisk

2.5 Ideologi - Dimensionerna

Den optimistiska människosynen stämmer väl överens med de båda liberala människosynerna vilket jag visade ovan. Den pessimistiska människosynen kan kopplas både till den reformistiska socialismen eller den konservativa ideologin.

Den individualistiska samhällssynen kan ses i både social liberalism och i nyliberalism. Den kollektivistiska samhällssynen delas av både den reformistiska socialism och den konservativa ideologin.

Det individualistiska ekonomiska idealet delas av både den konservativa ideologin och den nyliberala ideologin, medan det kollektivistiska ekonomiska idealet delas av reformistisk socialism och socialliberalism.

Allt detta gör att jag nu kan använda mig av mina analysverktyg för att kunna placera de olika partiernas ideologi.

Kapitel 3. Den empiriska studien.

Undersökningen börjar med Socialdemokraternas partiprogram från 1990.

3.1 Socialdemokraternas partiprogram 1990

Undersökningen delas in i de analysverktyg som beskrevs i kapitel ett.

Jag har valt att analysera kapitlet "Allmänna grundsatser" som börjar på sidan 108, då detta kapitel visar en generell bild av Socialdemokraternas ideologi år 1990. Det ger alltså en bild av hur Socialdemokraterna ser på världen.

3.1.1 Människosyn

Under titeln "Solidaritet" på sidan 110 beskrivs det att människor endast kan uppnå rättvisa genom att arbeta tillsammans. Något som skulle tyda på en pessimistisk människosyn där människor behöver andra och inte klarar sig själv. Enligt den pessimistiska synen är individen är svag och klarar inte av komplicerade planer. Socialdemokraterna anser att det är genom att arbeta tillsammans i grupp som "rättvisa uppstår". Individens svaghet överkommes med andras hjälp.

Nästa kapitel "En värld inför gemensamma problem och möjligheter" på sida 111 börjar med att beskriva hur individualistiska metoder inte kan hjälpa människor att lösa de miljöproblem som har uppstått under århundradet. Folk måste jobba ihop för att lösa dessa problem. Något som beskriver en pessimistisk människosyn där individen inte kan klara sig själv utan behöver andra för att lösa problem. Detta då individen själv inte får bestämma när och hur den ska samarbeta med andra. Människan är inte kapabel att utföra komplicerade planer själv vilket visar på en pessimistisk människosyn.

På nästa sida står det:

Något försvar mot kärnvapen finns inte. På egen hand kan ingen nation trygga sin säkerhet och överlevnad. Säkerhet i kärnvapenåldern är gemensam säkerhet, grundad på ett delat intresse att undanröja risken för kärnvapenkrig och uppnådd genom ett

samarbete, som ersätter hot, fruktan och misstänksamhet. (Socialdemokraternas partiprogram 1990, s. 112)

Detta visar på en pessimistisk människosyn där människan måste arbeta ihop med andra människor för att hantera problem. De måste samarbeta för att säkra sin överlevnad.

I tredje stycket på sidan 113 står det att världen inte ska styras av en nation utan makten ska delas på flera nationer. Dessa nationer ska lägga fram gemensamma regler för att skapa fred mellan varandra. Jag tolkar detta som en pessimistisk människosyn för att det beskriver människan som en irrationell varelse som behöver regler för att kunna leva ihop med andra människor.

Det fjärde stycket på sida 113 beskriver hur viktigt samarbete är för att världen ska fungera bra, en klar pessimistisk människosyn där individen behöver andras hjälp för att klara sig.

3.1.2 Samhällssyn

Första stycket under titeln "Frihet" på sid 108 börjar med att Socialdemokraterna anser att människan ska ha frihet från andra. Denna syn ser på människan som en individ som klarar sig bäst när den är fri från andras regler följaktligen en individualistisk samhällssyn.

Under titeln "Solidaritet" står det

Som samhällsvarelser är människorna beroende av varandra, även för den egna välfärden. Det är i samverkan, inte i kamp människor emellan, som den gemensamma välfärden och därmed också den enskildes välfärd kan byggas. (Socialdemokraternas partiprogram 1990, s. 110)

Detta är en kollektivistisk samhällssyn då det är en samhällssyn där det endast i samverkan med andra människor som välfärd kan skapas.

Nästa kapitel "En värld inför gemensamma problem och möjligheter" på sida 111 börjar med att en kollektivistisk samhällssyn beskrivs i kapitlet där individualistiska metoder inte hjälper för att lösa de miljöproblem som uppstått under århundradet. Folk måste jobba ihop för att lösa dessa problem.

Tredje stycket på sidan 113 tar upp hur världen inte kan styras av en nation utan det måste finnas regler för att skapa fred mellan nationerna. Stycket skildrar en kollektivistisk samhällssyn där regelverk behövs för att människor ska kunna leva i fred med varandra och förhindra det kaos som annars skulle uppstå.

Kapitlet avslutas på sidan 114 med att beskriva hur Socialdemokraterna vill skapa en världsordning där samarbete mellan nationerna sker på lika villkor för alla och med klara regler. Detta visar på en klar kollektivistisk samhällssyn där regler behövs för att individen ska kunna samarbeta med andra.

3.1.3 Ekonomiskt ideal

På sidan 108 under titeln "Vad Socialdemokratin vill" står det att Socialdemokraterna vill att medborgarna ska ha kontroll över produktionsmedlen och fördelningen av resurserna. Fördelningen av resurserna ska ske i avsaknad av maktgrupper. Detta kan tolkas som ekonomisk individualism där det är individens önskemål som ska styra ekonomin.

Första stycket under titeln "Frihet" på sid 108 börjar med att Socialdemokraterna anser att människan ska ha frihet från ekonomiska intressen förutom sina egna. Denna syn ser på människans värde av en fri ekonomi som inte kontrolleras av andra, vilket passar in på ekonomisk individualism.

Men i tredje stycket under samma titel står det:

Att försvara och befästa de medborgerliga friheterna genom att frigöra människorna från ekonomiskt, kulturellt och socialt underläge och att vidga dem genom att undanröja människors beroende av enskilda ekonomiska maktgrupper ser socialdemokratin därför som en av sina viktigaste uppgifter. (Socialdemokraternas partiprogram 1990, s. 109)

Detta beskriver ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal för att staten går in och ser till att fördela resurserna mer jämlikt och skyddar individen från ekonomiska maktgrupper.

Under titeln "Solidaritet" på sidan 110 fortsätter kapitlet i samma anda med att beskriva hur nationer måste fördela resurser för att skapa jämlikhet och fred. Endast genom jämlikhet kan en varaktig fred uppstå. Denna syn är en klart ekonomisk kollektivism.

I fjärde stycket på sida 113 står det att världen inte ska vara uppdelad i få människor som är rika och resten av världen fattiga. En sådan värld är i fara att hamna i kaos. Detta beskriver en ekonomisk kollektivism ideal.

3.1.1.1 Sammanfattning

För att sammanfatta analysen av Socialdemokraternas partiprogram från år 1990 är programmet närmare en *pessimistisk människosyn*, en *kollektivistisk samhällssyn* och ett *kollektivistiskt ekonomiskt ideal*. Det leder mig till att jag tolkar texten till att visa på en pessimistisk människosyn.

Tabell 3.1 Socialdemokraternas partiprogram 1990

Människosyn	Pessimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Kollektivistiskt

3.2 Socialdemokraternas partiprogram 2001

Jag har valt att undersöka kapitel I i Socialdemokraternas partiprogram från 2001 då detta kapitel tar upp en generell bild av partiets ideologi. Detta istället för att gå in på det andra kapitlet som rör historiska processer och hur partiet har utvecklats genom åren.

3.2.1 Människosyn

I andra stycket på sida 2, i kapitlet "Världen av idag", står det att den ökade rikedom som skapats i världen lett till att fler människor har fått förmågan att gå sin egen väg och förverkliga sina livsval. Detta tolkar jag som en optimistisk människosyn då det visar på en syn på människan som rationell och kan sköta sitt eget liv.

Den optimistiska människosynen stärks i det tredje stycket där det står:

Demokratin har också att ta itu med egna inre problem, när många väljare känner att de egna möjligheterna till påverkan är för små. (Socialdemokraternas idéprogram 2001, s. 2)

Detta visar på en syn på människan som en rationell varelse och det är problematiskt när individen inte kan ge uttryck för sina egna val. Detta gör att jag tolkar det till en optimistisk syn på människan då det ses som något negativt att individen inte har någon valfrihet.

Den optimistiska människosynen stärks ytterligare i slutet av kapitlet "Världen av idag" där det står:

Det är inte bara kortsiktiga vinstintressen som ligger bakom dagens miljöproblem utan också resursslukande livsmönster, som skulle kunna ändras av konsumenternas egna val. (Socialdemokraternas idéprogram 2001, s. 3)

Här visas det på en syn att det är individens frihet som möjliggör för individen att lösa de miljöproblem världen står inför. När individen kan göra sina egna val går vi mot en bättre framtid. Människan ses som rationell varelse, som vet bäst hur individen ska leva. Detta indikerar en optimistisk människosyn.

3.2.2 Samhällssyn

I slutet av det andra stycket i kapitlet " Världen av idag" på sidan två står det att vanmakt och desperation växer för de som hamnat utanför gemenskaper. Detta tolkar jag som en kollektivistisk samhällssyn. Detta för att det visar på en samhällssyn där endast genom att vara del av kollektivet kan människan bli fullkomlig.

I tredje stycket står det att på grund av den ökade immigrationen skapas det segregation i samhället. Detta har lett till att rasistiska grupper fått ökat stöd. Jag tolkar detta som en kollektivistisk samhällssyn då det visar att människor vill tillhöra grupper och behöver kollektiv för att vara fullkomliga människor. Detta uppfyller de kollektivistiska indikatorerna.

Sista stycket i delkapitlet "En ny produktionsordning" på sidan fyra visar på en optimistisk människosyn där individens ökade möjligheter att bestämma över sitt eget liv ses som något positivt. Detta och texten som följer om möjligheter som gett människor frihet från gamla auktoriteter stämmer väl in på den optimistiska människosynen.

I delkapitlet, "Kapitalets makt", som börjar på sidan fyra ses en klar och tydlig kollektivistisk samhällssyn när det står:

Människors naturliga längtan efter gemenskap och uppskattning görs till föremål för en hård kommersiell exploatering. (Socialdemokraternas idéprogram 2001, s. 5)

Här ses hur människan behöver gemenskap för att fungera vilket uppfyller de indikatorerna för kollektivistisk samhällssyn.

3.2.3 Ekonomiskt ideal

Kapitel 1, "Världen av idag" börjar på sidan två. Det står i första stycket att det finns resurser för alla i världen men att dessa fördelas ojämnt. Detta har lett till att det skapas klyftor mellan människor och länder i både välfärd och makt. Jag tolkar detta som ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal där kollektivet måste gå in för att skydda människor från skador som orsakas av den fria marknaden. Denna tolkning stärks av nästa stycke på samma sida där det står att den vidgade klyftan hotar att skapa ännu flera orättvisor i världen.

I tredje stycket på sidan två nämns det att demokratin är mer utspridd i världen än någon gång tidigare men att demokratin handlingskraft hotas av kapitalistiska intressen. Jag tolkar detta som att demokratin måste tämja marknaden för att rädda människor från marknaden. Detta visar på ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal. där människors frihet kan hotas av den fria marknaden.

På nästa sida står det:

I dessa paradoxer syns ett tydligt mönster av kamp mellan demokratin och kapitalets, mellan folkliga intressen och kapitalintressen. (Socialdemokraternas idéprogram 2001, s. 3)

Här ses en syn på marknaden som något som kan hota människan och det enda skyddet mot detta hot är kollektivet. Detta uppfyller de indikatorerna för det kollektivistiska ekonomiska idealet. På nästa sida står det:

Internationaliseringen av ekonomin nödvändiggör en internationalisering också av politiken och av det fackliga arbetet. Det kräver nya politiska och fackliga instrument och innebär nya utmaningar för demokratin. (Socialdemokraternas idéprogram 2001, s. 3)

Här syns det tydligt att Socialdemokraterna har ett ideal där kollektiv, som staten och facken, måste skydda människor från den skada som marknaden kan åstadkomma. Det är därför det är viktigt att dessa kollektiv rättar sig efter med marknadens utveckling. Detta visar på det kollektivistiska ekonomiska idealet.

"Kapitalets makt" som börjar på sidan fyra går in på hur kapitalets ökade makt och frihet från kontroll har lett till ökade sociala och ekonomiska orättvisor. Detta visar på ett klart kollektivistiskt ekonomiskideal där kollektiv måste skydda människor från marknaden.

3.2.4 Sammanfattning

I sammanfattningen för undersökningen av Socialdemokraternas partiprogram från 2001 visar programmet på en klar *optimistisk människosyn*, en *kollektivistisk samhällssyn* och ett klart *kollektivistiskt ekonomiskt ideal*.

Tabell 3.2 Socialdemokraternas partiprogram 2001

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Kollektivistiskt

3.3 Socialdemokraternas partiprogram 2013

De delar som jag valde att undersöka för att få en bild av Socialdemokraternas ideologi 2013 är kapitlet "Vår politik" som går från sida 23 till sida 27. Jag har valt att analysera detta kapitel för att det målar upp bilden bäst av de grunder som Socialdemokraternas ideologi bygger på utan att gå ner på specifika politiska inslag.

3.3.1 Människosyn

"Alla människors frihet, hela världens fred" börjar med vad jag tolkat till en optimistisk människosyn:

Det kräver rätt och möjlighet till familjeplanering. Kvinnor måste få rätt till utbildning, rätt att bestämma över sin ekonomi och inte minst rätt att bestämma över sin egen kropp.
(Socialdemokraternas partiprogram 2013, s. 23)

Det ses som bäst att individen får tillgång till utbildning vilket visar på en människosyn där individen ses som rationell och kan bestämma över sig själv. En klar optimistisk människosyn.

I andra stycket på sidan 24 står det att FN måste få större plats att ingripa och att vissa nationers vetorätt måste minskas. Det sistnämnda kan ses som en negativ syn på

maktkoncentration till en maktelit. Något som är en optimistisk människosyn där individen själv ska kunna leda sitt eget liv utan intrång av andra och en negativ syn på auktoriteter.

På sidan 24, i de sista styckena i kapitlet, står det att folk behöver mer resurser och hjälp att klara sig så att de får ett bra liv, vilket går till en övervägande pessimistisk människosyn. Detta för att arbete går ut på att individen ska få de resurser som behövs för att individen ska kunna klara sig själv. Människan ses som någon som behöver hjälp för att klara sig.

Nästa kapitel, som börjar på sida 25, och heter "Miljöansvar och hållbar utveckling" står det att regler måste läggas fram för att marknaden ska vara mer miljövänlig. Denna reglering har en antydning av en pessimistisk människosyn där människan inte ses som en varelse som är rationell nog att vara miljövänlig. Pessimistisk människosyn anser att individen inte kan utföra komplicerade planer vilket detta kapitel visar på med texten om regleringar som "hjälp" människor att hålla en hållbar utveckling.

På sida 27 börjar kapitlet "Ett socialt och demokratiskt Europa". Första stycket beskriver hur EU har hjälpt till att skapa en varaktig fred i Europa och hur Sverige ser detta samarbete som något positivt. Jag tolkar detta som en pessimistisk syn på människan. Enligt pessimistisk människosyn är individen egoistisk och följer sina egna drifter men EU samarbetet har tyglat individens drifter för krig och "ondska", och därmed skapat fred.

Tredje stycket på sidan 27 skrivs det om hur makten ska decentraliseras så att makten hamnar närmare medborgaren. Detta tolkar jag som en optimistisk människosyn där individen är en rationell varelse som kan bestämma över sig själv och vet bäst. Detta visar också på den antiauktoritet som den optimistiska människosynen har.

3.3.2 Samhällssyn

I fjärde och femte stycket på sidan 23 står det hur kollektiva problem som massförstörelsevapen ska lösas genom reglering. Detta visar på en kollektiv samhällssyn där regler behövs för att samhällen ska kunna fungera. Denna syn på kollektiva lösningar stärks i andra stycket på sidan 24 där Socialdemokraterna skriver att FN måste få större plats att ingripa och att vissa nationers vetorätt måste minskas.

På sidan 24 i de sista styckena i kapitlet står det att folk behöver mer resurser och hjälp att klara sig så att de får ett bra liv. Det tolkar jag som en kollektivistisk samhällssyn där individen behöver kollektivets hjälp för att klara sig.

I "Globalisering och rättvisa" på sida 24 står det att det är genom samarbete som människor löser problem. Detta tolkar jag som en kollektivistisk samhällssyn därför att människor behöver varandra för att lösa världens problem. Analysen av en kollektivistisk samhällssyn styrks av att kapitlet handlar om hur nationer ska arbeta gemensamt och inte av individer inom nationerna.

Kapitel, "Globalisering och rättvisa" börjar på sidan 24. I kapitlet står det:

En central del i detta arbete är att i olika internationella organisationer verka för ett globalt ekonomiskt regelverk, som bygger på respekt för demokratin, social rättvisa och hänsyn till miljön. Frihandelsavtalen, de internationella miljöavtalen och konventionerna om löntagares rättigheter är viktiga redskap. (Socialdemokraternas partiprogram 2013, s. 25)

Detta regelverk ger en stärkt interpretation av att kapitlet har en kollektivistisk samhällssyn där reglering behövs för att samhället ska kunna fungera utan kaos.

Nästa kapitel börjar på sida 25 och heter "Miljöansvar och hållbar utveckling". I andra stycket på sidan 26 står det om hur det behövs samarbete i världssamhället: Åter ses samarbete som bästa metoden för att lösa kollektiva problem som miljöförstöring vilket stärker antydning av kollektivistiska samhällssynen i programmet.

På sida 27 börjar kapitlet "Ett socialt och demokratiskt Europa" med att beskriva hur EU har hjälpt till att skapa en varaktig fred i Europa och hur Sverige stöder detta samarbete. Detta är en klar kollektivistisk samhällssyn där det genom samarbete kan skapa ordning i kaos.

Andra stycket på sidan 28 stöder den tidigare analysen av programmet till att ha en kollektivistisk samhällssyn. Det står att det ska ske samarbete inom EU för att lösa de kollektiva problemen det för med sig. Kollektiva lösningar på kollektiva problem är indikator för en kollektivistisk samhällssyn.

Tredje stycket på sidan 27 har en kollektivistisk samhällssyn då det står att medlemsländerna i EU bör överföra en del beslutsmyndighet till EU. Detta för att det är bäst för samhället om beslut tas i samarbete med varandra. Denna tolkning stärks av sista stycket i kapitlet "Ett socialt och demokratiskt Europa" som tar upp hur Norden ska lösa problem genom samarbete alltså åter en syn på att problem ska lösas kollektivt. En klar kollektivistisk samhällssyn där samhället består av grupper som ska samarbeta.

3.3.3 Ekonomiskt ideal

Första stycket i underkapitlet "Alla människors frihet, hela världens fred" på sidan 23 visar klart på ett kollektivistiskt ekonomiideal. Detta för att det står att inga maktintressen, varken politiska eller ekonomiska, får stå över människors frihet. Fördelningen av resurser får inte bara gagna ett fåtal personer, därför måste staten gå in för att hjälpa marknaden fördela resurserna mera jämlikt. Detta stämmer in på det kollektivistiska ekonomiska idealet.

Tredje stycket på sidan 24 går in på hur olika problem uppstår på grund av stora ojämlikheter i världen såsom ekonomiska orättvisor. Dessa problem ska bäst lösas genom en mer rättvis fördelning av ekonomiska resurser. Ett klart kollektivistiskt ekonomiskt ideal som ser att den fria marknaden inte själv kan fördela resurserna rättvist till de som mest behöver resurserna.

Analysen att det är ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal stärks ytterligare där det står:

Handelsavtalen får inte bli verktyg för starka kapitalintressen gentemot fattiga länder, och inte heller för att utestänga fattiga länder från den rika världens marknader.
(Socialdemokraternas partiprogram 2013, s. 25)

Jag tolkar detta stycke ha ett kollektivistiskt ideal för att texten beskriver ett ideal där kapitalintressen kan ses som något som måste tämjas för att skydda människor och länder vilket passar in på det kollektivistiska idealet.

Nästa kapitel, som börjar på sida 25 och heter "Miljöansvar och hållbar utveckling". I kapitlet står det att regler måste läggas fram för att marknaden ska vara mer miljövänlig. Detta i sin tur kräver en bättre planering av ekonomin vilket tyder på ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal där marknadens krafter måste tämjas av staten för att skydda människor.

På sida 27 börjar kapitlet "Ett socialt och demokratiskt Europa". I kapitlet står det att social rättvisa stöds inom EU och att regelverk behövs för att ta hänsyn till sociala och ekonomiska ideal. Målet ska bli att stödja konsumenterna och inte producenterna. Ekonomin ska alltså styras in på dessa banor med reglering som är ett typiskt exempel på kollektivistiskt ekonomiskt ideal.

3.3.4 Sammanfattning

Åter görs en sammanfattning för att klargöra analysen av Socialdemokraternas partiprogram från 2013. Programmet har i liten grad pessimistisk människosyn som programmet från 1990 men går över till en klar *optimistisk människosyn*. Programmet har en *kollektivistisk samhällssyn* för att det inte finns något inslag av individualistisk samhällssyn av programmet. Det fanns heller inga inslag av individualistiskt ekonomiskt ideal vilket lett mig att tolka partiprogrammet att ha ett *kollektivistiskt ekonomiskt ideal*.

Tabell 3.3 Socialdemokraternas partiprogram 2013

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Kollektivistiskt

3.4 Moderaternas valmanifest 1991

Då detta kapitel undersöker ett valmanifest kommer det vara kortare än de andra undersökningarna för att det finns mindre material att undersöka som är fritt från specifika politiska förslag. Jag har valt att ändå undersöka detta dokument då det var det enda partiprogrammet från Moderaterna under denna period.

3.4.1 Människosyn

I fjärde stycket, på sida tre, står det att tilltron till den enskilde är det som Moderaterna står bakom. Detta visar på en optimistisk människosyn där människan ses som rationell och kan sköta sig själv bäst.

I fjärde stycket på sidan fyra går Moderaterna in på att beskriva hur människan är bäst när individen är fri. Jag tolkar detta som en optimistisk människosyn då individen ses som

rationell och vet bäst hur individen ska leva sitt liv. Det visar också på en negativ syn på auktoritet vilket är en indikation på den optimistiska människosynen.

Denna syn fortsätter på sidan sex i tredje stycket där det står:

Vi vill ge frihet för alternativen i barnomsorgen. (Moderaternas valmanifest 1991, s. 6)

Detta tolkar jag som en optimistisk människosyn, då det visar på en syn på den rationella individen som är en indikator för optimistisk människosyn. Detta för att en rationell individ kan ta sina egna beslut bara individen får chansen. Individen vet vad som är bäst för individen.

3.4.2 Samhällssyn

Partiprogrammet börjar med en kollektivistisk samhällssyn. I första stycket där programmet beskriver hur frihetens spridning har lett till nya möjligheter när gemenskap skapas mellan nationer. Detta tolkar jag som en kollektivistisk samhällssyn då det beskriver en syn där samverkan leder till fullkomlighet. Denna tolkning stärks i fjärde stycket där det står att det är starka gemenskaper som skapar ett starkt Sverige. Det visar på en syn där individen endast blir fullkomlig i en gemenskap.

3.4.3 Ekonomiskt ideal

Valmanifestet skriver att monopol är något som är negativt på flera ställen. Till exempel i andra stycket på sidan tre och i sjätte stycket på sidan fyra. Detta tolkar jag som ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal då det visar på ett ideal där staten går in och bryter upp monopol som något som är positivt. Det är indikationer för kollektivistisk ekonomisktideal. Men det kan också tolkas som att det statliga monopolet är ett hot mot en fri marknad, vilket skulle vara indikation för det individualistiska ekonomiska idealet.

Detta stärks i detta citat:

Genom höga skatter, stora monopol och omfattande regleringar har Sveriges utveckling bromsats. (Moderaternas valmanifest 1991, s. 3)

Här ses det klart att Moderaterna ser på inblandning i marknaden som något som skadar ekonomin. Marknaden ska vara oreglerad vilket uppfyller de indikationer för det individualistiska ekonomiska idealet. Detta får mig att tolka den negativa synen på monopol

som klagomål mot statliga monopol. Alltså tolkar jag hela programmet som att ha ett individualistiskt ekonomiskt ideal.

3.4.4 Sammanfattning

I en sammanfattning för Moderaternas valmanifest 1991 visar programmet att partiet har en *optimistisk människosyn*, en *kollektivistisk samhällssyn* och ett *individualistiskt ekonomiskt ideal*.

Tabell 3.4 Moderaternas valmanifest 1991

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Individualistisk

3.5 Moderaternas idéprogram 2001

I Moderaternas idéprogram från 2001 har jag valt att analysera kapitlet "Idéer gör skillnad" då detta kapitel tar upp de idéer som Moderaterna hade som grund vid valet till 2002.

3.5.1 Människosyn

Kapitlet börjar på sidan 14 där det står att människan behöver hjälp och ramverk för individers samverkan med varandra. Detta tolkar jag som en pessimistisk människosyn där individen ses inte som rationell utan behöver ett ramverk för att kunna fungera i ett samhälle. Kapitlet fortsätter med att människors liv inte ska bestämmas gemensamt, utan politiken ska uppmuntra och hjälpa människor. Detta är en klar och tydlig optimistisk människosyn där individen ses som en rationell varelse som vet bäst hur individen ska leva. Det visar också på en negativ syn på auktoritet vilket indikerar en optimistisk människosyn.

Underkapitlet "Demokratis uppgift" börjar på sidan 15. Kapitlet visar på en syn på människan som någon som ska ha frihet, men av denna frihet kan individen göra fel val. Detta tolkar jag till en pessimistisk människosyn då det uppfyller denna syn på människan som kan göra både goda och onda handlingar.

Kapitlet "Det lokala som ideal" börjar på sidan 17 där det står att människors fria val ska vara demokratis mål. Det visar att individen ses som en rationell varelse och att de val individen gör är de bästa för dem själva och det är viktigt att denna frihet beskyddas. Kapitlet fortsätter i samma anda med att skriva att det är bäst när beslut tas nära individen. Detta stärker analysen att det rör sig om en optimistisk människosyn då individen vet bäst om hur beslut som rör

dem själva ska tas. Det skadar individen om beslut som rör dem tas bort från dem och tas längre bort som det står i tredje stycket. Det sistnämnda visar åter på en optimistisk människosyn då det visar tecken på en kritisk syn på auktoritet. Allt detta visar på en syn där individen ska vara fri att själv kunna ta beslut. Antingen genom fria val eller genom beslut som rör deras närområden. En klar och tydlig indikation på en optimistisk människosyn.

Kapitlet "Vetenskapens villkor" börjar mitt på sidan 18 och börjar med en optimistisk människosyn med texten:

Vetenskap växer ur frihet. Fria människor söker svar och utvecklar kunskaper.
(Moderaternas idéprogram 2001, s. 18)

Jag tolkar detta som en optimistisk människosyn, då det visar på en syn på individen som rationell som vet bäst hur hon ska leva.

Nästa kapitel heter "Kunskap frigör förmåga" och börjar på sidan 19. Kapitlet börjar med en optimistisk människosyn där individens kunskap ses som något extremt viktigt och det är detta som gör att människan får ett bra liv. Texten visar på en syn där individen är en rationell varelse som använder sin rationalitet för att göra bra val för sig själv.

Nästa kapitel heter "Kunskap frigör förmåga" och börjar på sidan 19. Sista stycket i kapitlet, på sidan 20, visar på en optimistisk människosyn. Detta då det står att människan får större möjligheter att leva ett gott liv om individen får kunskap. Detta visar på en syn på människan som rationell vilket är en indikation på optimistisk människosyn.

Kapitlet "Arbetets förutsäglichingar" påbörjas på sidan 20 och börjar med meningen:

"Kunskap och kompetens utgör grunden för det utvecklande arbetet." (Moderaternas idéprogram 2001, s. 20)

Detta citat tolkar jag som en optimistisk människosyn då människan ses som rationell och desto mer kunskap en människa har desto bättre val kan individen göra. Denna människosyn syns i hela kapitlet som till exempel i näst sista stycket i kapitlet. Det fjärde stycke på sidan 21 som skriver att ju mer inflytande en individ har över sina val desto bättre för dem.

Självständighet ses som något positivt vilket kan tolkas som en optimistisk människosyn där individen ska gå sin egen väg. Jag tolkar detta som en syn på auktoritet vilket är en indikation på optimistisk människosyn.

Nästa kapitel heter "Omtanke om varandra" och börjar på sidan 21. Tredje stycket på sidan 22 visar åter på en optimistisk människosyn där individens självbestämelse ses som något positivt. Något som visas i detta citat:

Det viktiga är att varje människa har kontroll över sin egen tillvaro och över livets alla skeenden. (Moderaternas idéprogram 2001, s. 22)

Jag tolkar det som att Moderaterna ser individen som rationell och vet bäst hur individen ska sköta sitt liv, vilket uppfyller de indikatorer som den optimistiska människosynen har.

Kapitlet "En ny identitet" avslutas på sidan 24 med en pessimistisk människosyn. Det varnar för problem som skulle uppstå om inte rädslan för det nya Sverige motverkas. Detta antyder att människor behöver stöd för att välkomna de nya svenskarna till landet och för att det behövs byggas samverkan mellan människor. Individen ses inte som rationell här utan som en människa som behöver andras människors hjälp. Med andra ord drivs människan av rädsla och andra impulser vilket indikerar en pessimistisk människosyn.

3.5.2 Samhällssyn

I underkapitlet "Demokratins uppgift" på sidan 15 står det i sjätte och sjunde hur rättstatens regelverk är nödvändigt för att samhället ska fungera. Något som är en klar och tydlig kollektivistisk samhällssyn där regler behövs för att människor ska kunna arbeta tillsammans med andra människor utan att det uppstår kaos.

Nästa kapitel "Människors deltagande" börjar på sidan 16 med en individualistisk samhällssyn. Det står att väljarna väljer de individer som ska representera dem och inte kollektiv som institutioner och organisationer. Detta visar en individualistisk samhällssyn då de ser på samhället som uppbyggt av individer som inte styrs av grupper utan går sin egen väg.

Kapitlet "Det lokala som ideal" börjar på sidan 17. Kapitlet avslutas med en kollektivistisk samhällssyn där det i sista stycket står att regler ska vara generella så att det inte skadar

människor. Detta tyder på att regler behövs för att samhället ska fungera utan kaos, vilket visar på en kollektivistisk samhällssyn.

Nästa kapitel är kapitlet "Kampen för rätten" som börjar på sidan 17 och bekräftar ovanstående analys om en kollektivistisk samhällssyn där regler behövs för att skapa gränser. Dessa för att samhället ska fungera som det står i tredje stycket i kapitlet och sista stycket på sidan 17.

Kapitlet "Vetenskapens villkor" börjar mitt på sidan 18. Kapitlet avslutas med en kollektivistisk samhällssyn där det står att vetenskapens frihet inte får vara utan gränser. Det måste finnas regler för vetenskapen. Detta regelverk tolkar jag som en samhällssyn där samhället behöver regler för att skapa ordning i människans kaos. Min tolkning stärks av texten:

Viktigare är emellertid den uppsättning normer människor emellan, som skiljer civiliserade samhällen från barbariska. Sådana normer utvecklas och upprätthålls genom det öppna samtalet och samhällets bildning. (Moderaternas idéprogram 2001, s. 19)

Här målas regelverk som det som skiljer de civiliserade samhällen från barbariska samhällen, eller som jag tolkar det, skillnaden mellan ordning och det kaos som samhällen utan regelverk har.

Nästa kapitel heter "Omtanke om varandra" och börjar på sidan 21. Kapitlet har en kollektivistisk samhällssyn där det står hur samhället har ansvar för andra och:

Den enskilde får inte lämnas i sticket då den vanliga försörjningen bryts. (Moderaternas idéprogram 2001, s. 22)

Detta visar på en stark kollektivistisk samhällssyn då det visar på en syn där gruppen har ansvar för individen. Denna tolkning stärks i sista stycket i kapitlet, sjätte stycket på sidan 22, som ser familjen som den lägsta nivån vilken bygger upp samhället.

"Naturen vi ärvde" börjar på sidan 22 och visar åter på en kollektivistisk samhällssyn. Det står på sidan 23, tredje stycket, att miljön är allas ansvar. Kapitlet talar om människan som en

grupp inte som individer och skriver att det behövs tydliga ramar för hur miljön ska skötas. Detta visar på en syn där människor behöver regler för att kunna fungera i ett samhälle.

Nästa kapitel som börjar på sidan 23, heter "En ny identitet" och skriver om invandring till Sverige och hur dessa nya svenskar ska bemötas. Kapitlet har en generell kollektivistisk samhällssyn där det skrivs om grupper och hur regler behövs för att dessa grupper ska bygga nya liv i Sverige. Regler som ett behov för att samhället ska fungera är en indikator för den kollektivistiska samhällssynen.

På mitten av sidan 24 börjar kapitlet "Europa - vår del av världen". Första stycket visar på en kollektivistisk samhällssyn. Det står att samarbete är viktigt då det främjar frihet, välstånd och fred. Samarbete behövs alltså för att motverka kaos. En syn som indikerar på en kollektivistisk samhällssyn. Denna syn på samhället fortsätter i hela kapitlet och beskriver hur viktigt EU är för Sverige och för människorna i EU. Tolkning av kapitlet som kollektivistiskt förstärkts ytterligare av fjärde stycket på sidan 25 där det står hur viktigt det är med regler för hur EU ska sköta sig. Reglerna ska reglera relationerna mellan EU, medlemsländerna och medborgarna. Detta är en klar kollektivistisk samhällssyn då denna syn ser regler som nödvändiga för att människor ska kunna fungera ihop i ett samhälle. Detta visas också i femte stycket där det står att solidaritet och gemenskap ska gälla inom EU och hur vi ska arbeta ihop för gemensamma ansvarstaganden.

"Den globala samhörigheten" börjar i slutet på sidan 25. Kapitlet har en viss antydning av kollektivistisk samhällssyn där det står att det ska råda solidaritet med fattiga länder. Att länder måste jobba ihop för att hjälpa fattiga nationer att få ta del av rikedomerna i frihandeln. Här ses den kollektivistiska synen att kollektiva problem ska lösas kollektivt. Problem ska lösas genom att nationerna arbetar tillsammans.

3.5.3 Ekonomiskt ideal

Nästa kapitel heter "Kunskap frigör förmåga" och börjar på sidan 19. Andra stycket på sidan 20 går in på ett individualistiskt ekonomiskt ideal då det går emot fördelning av resurserna efter behov. Det står att det vore bättre om den fria marknaden fördelar resurserna då välfärdssystemet inte kan fördela den kunskap som behövs för att göra individers liv bättre.

Fjärde stycket forstärker på ett individualistiskt ekonomiskt ideal med resonemanget att skolan inte ska skötas av staten utan att det är den fria marknaden som ska sköta utbildningen.

Kapitlet "Naturen vi ärvde" avslutas på sidan 23 med ett individualistiskt ekonomiskt ideal där det står att marknadsekonomin sköter om miljön bäst och hur marknadsekonomin kan planera längre framåt i tiden. Detta visar klart på ett individualistiskt ekonomiskt ideal.

Ett individualistiskt ekonomiskt ideal tolkar jag i kapitlet "En ny identitet" som börjar på sidan 23, Detta kan ses till exempel på sidan 24 i fjärde stycket. Texten varnar för ekonomisk nationalism som kan tolkas som att försöka kontrollera ekonomin. Något som går emot det individualistiska ekonomiska ideal som inte vill att marknaden ska styras av kollektiv.

Slutet av kapitlet "Den globala samhörigheten", på sidan 26, har ett klart och tydligt individualistiskt ekonomiskt ideal där det står att fri handel och marknadsekonomi ska få de fattiga nationerna att utvecklas tillsammans med de rika nationerna. Näst sista stycket på sidan 26 tar upp att det är marknadsekonomin som ska lyfta upp de fattiga nationerna såsom marknadsekonomin gjorde för västländerna. Det står att problemen som uppstått är på grund av misskötsel och politikernas påverkan. Här ses en syn på ekonomin som sköts bäst när den är fri från påverkan av andra, något som uppfyller det individualistiska ekonomiska ideal.

3.5.4 Sammanfattning

För att sammanfatta analysen av Moderaternas idéprogram från 2001 blir det lite svårare än de förra programmen då det är en större blandning av olika syner. Men det finns en klar och tydlig tolkning av *optimistisk människosyn*, *kollektivistisk samhällssyn*, även fast det finns mer av en individualistisk samhällssyn än tidigare program som analyserats. Och ett *individualistiskt ekonomiskt ideal*.

Tabell 3.5 Moderaternas idéprogram 2001

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Individualistisk

3.6 Moderaternas partiprogram 2013

Här har jag valt att undersöka de första fyra kapitlen. Detta för att dessa målar upp en generell bild av partiets program från 2013 utan att gå in på specifik ekonomiskpolitik eller utrikespolitik.

3.6.1 Människosyn

Kapitel ett, "Med människan som utgångspunkt" börjar i sitt första stycke att beskriva sin människosyn:

Människan besitter en inre förmåga att utvecklas och bara genom frihet kan denna förmåga komma till sin rätt. (Moderaternas idéprogram 2013, s. 2)

Det visar på vad jag tolkar som en optimistisk människosyn där individen ses som en rationell varelse som endast genom frihet kan vara sig själv. Och behöver frihet för att kunna nå de mål som individen sätter framför sig.

Men denna syn ser ut att vända till en mer pessimistisk människosyn i andra stycket. Detta stycke beskriver hur människor kan vara både goda och onda. Att det är när rätta förutsättningar gäller som människor kan göra fantastiska saker. Detta låter mer som en pessimistisk människosyn där individen behöver hjälp för att kunna nå fantastiska möjligheter, för att tygla sina drifter som annars kan leda på "fel" väg.

Det tredje stycket förklarar att Moderaterna ser individen som både god och ond, och det är upp till individen hur de ska behandlas. Detta leder till att jag tolkar denna text till att ha en pessimistisk människosyn. Detta för att det är klart att individen kan göra misstag och det är endast med hjälp av andra som individen får friheten att göra misstag. Det uppfyller de indikatorer för pessimistisk människosyn som säger att människan är kapabel att utföra både goda och onda handlingar.

Dessa tolkningar stärks av sista stycket på sidan två där det står att människor är bräckliga varelser och behöver trygghet. Detta kan tolkas som en pessimistisk människosyn då individen är irrationell och handlar kaotiskt. Individen är driven av sina impulser som kan leda fel. Det är indikationer på en pessimistisk människosyn.

Tredje kapitlet, "Vi har alltid varit på väg" börjar på sidan åtta. Där står det att ett bidrag till Sveriges framgång beror på att individen fått den frihet där individen får bestämma över sig själv. Detta tolkar jag som en optimistisk människosyn där individen ses som rationell att vara självbestämmande.

Denna optimistiska människosyn stärks i tredje stycket på sidan åtta där det står att friheten att välja sin egen inspiration är något positivt. Detta visar att individen är rationell nog att välja vilken inspiration som människan anser bäst för sig själv. Jag ser här också tecken på en kritisk syn på auktoritet. Om en auktoritet skulle bestämma över individen ses det som något negativt, vilket är tecken på en optimistisk människosyn.

I det andra stycket på sidan nio står det att människors förnuft är det som leder till framgång för individen och samhället. Detta visar på en optimistisk människosyn som har indikationer att individen är rationell att bestämma över sig själv. I slutet av tredje stycket på sidan nio syns det en annan människosyn. Där står det att politiken måste ge människan de goda villkoren individen behöver för att klara sig i samhället. Detta tyder på en mer pessimistisk människosyn där individen ses som någon som behöver hjälp av samhället för att klara sig. Individen är inte rationell nog att klara sig själv utan behöver hjälp av andra för att tygla onda impulser. Kapitlet avslutas med en blandning av dessa två människosyner där det står att människan kan klara sig ensam och genom hjälp av andra. Detta kan tolkas som både en optimistisk och pessimistisk människosyn.

Kapitel fyra, "Frihet, trygghet och rättvisa" börjar på sidan 10. Kapitlet börjar med en optimistisk människosyn där individens frihet är det viktigaste för Moderaterna. Detta antyder att Moderaterna ser individen som rationell som kan bäst bestämma sitt öde. Men i andra stycket står det att med denna frihet följer ansvar.

Ansvar är en ofrånkomlig del av friheten eftersom friheten att fatta beslut också innebär att ta ansvar för konsekvenserna. I ett fritt samhälle har människor ansvar för sina liv och mer än så, för barn, arbete, bostad, fritid och mycket annat. Staten måste tilltro människors kapaciteten och viljan att bära det ansvar som följer med friheten. (Moderaternas idéprogram 2013, s. 10)

Detta kan tolkas som att individer ska ha frihet då människor är rationella men de kan ändå göra "fel" val och ska då ta de konsekvenserna för dessa "fel". Detta indikerar på en pessimistisk människosyn där människan är benägen för både ondska och godhet.

3.6.2 Samhällssyn

Texten tolkar jag till att ha en kollektivistisk samhällssyn där samarbete gäller för att människor tillsammans skapar framtiden som det står i slutet av tredje stycket:

Vår idé är att låta varje människa växa i sina styrkor och i solidaritet med varandra och låta alla nå sin fulla potential. (Moderaternas idéprogram 2013, s. 2).

Dessa tolkningar stärks av sista stycket på samma sida där det står att människor är bräckliga varelser och behöver trygghet som kan tolkas som en kollektivistisk samhällssyn. Detta för att människan behöver gruppens hjälp för att klara sig i livet.

Denna kollektivistiska samhällssyn fortsätter på sidan tre där texten tar upp hur viktigt regler och lagar är för samhället. Detta stämmer väl över hur den kollektivistiska samhällssynen ser på regler som det som skapar ordning i relationen mellan människor.

Andra kapitlet börjar på sidan fem och heter "Ordning och reda i ekonomin, full sysselsättning och trygg välfärd" Tredje stycket på sidan fem visar indikatorer på en kollektivistisk samhällssyn där det står att Moderaterna ser samhället som uppbyggt av de människor som arbetar. Deras syn delar in människor i olika grupper som arbetare/icke-arbetare och inte individer som går sin egen väg inte bundna till andra vilket stämmer in på kollektivistisk samhällssyn.

Denna kollektivistiska samhällssyn stärks i första stycket på sidan sex där det står att regler ska utformas så att de uppmuntrar människor till att bli det individen vill bli. Det stämmer väl överens med den kollektivistiska samhällssynen. Regler behövs får att få människor att samverka i samhället. Den kollektivistiska samhällssynen fortsätter i resten av sidan när det står hur Moderaterna ser folk i grupper som i familjer och andra gemenskaper. Moderaternas mål är att alla ska vara med och bidra till samhället och bidra gemensamt till välfärdsstatens om det står i andra stycket på sidan sju. Det är ännu en indikator för den kollektivistiska samhällssynen med kollektiva lösningar på kollektiva problem.

Tredje kapitlet, "Vi har alltid varit på väg" på sidan åtta visar på en kollektivistisk samhällssyn i texten. Det står att genom att samarbeta och ge varandra det stöd människor behöver är det som har lett till att Sverige är ett av världens bästa sammanhållna länder att bo i. Det tyder på en samhällssyn som ser att människor behöver varandra och genom att hjälpa varandra motverkar det kaos som annars skulle gälla.

På sidan nio i första stycket står det att Sverige ska byggas i samarbete med andra vilket tyder på den kollektivistiska samhällssynen som sågs tidigare i programmet. Detta då samarbete är det som samhällssyn har som indikator. Det är det enda sättet för att motarbeta det kaos som finns mellan människor.

Kapitel fyra, "Frihet, trygghet och rättvisa" börjar på sidan 10. I andra stycket står det att frihet medföljer ansvar. Detta kan leda till en individualistisk samhällssyn där människorna går sin egen väg utan att arbeta med andra människor. Att individen ska ta konsekvensen för de val människorna gör utan inblandning av andra människor i samhället då individen ska gå sin egen väg utan att påverkas av andra människor.

3.6.3 Ekonomiskt ideal

Tredje kapitlet, "Vi har alltid varit på väg" börjar på sidan åtta. Första stycket i kapitlet börjar med ett individualistiskt ekonomiskt ideal där Sveriges framgång sägs bero på hur Sverige låtit marknadsekonomin sköta resursfördelningen. Det är detta som bidragit till att Sverige är ett sådant bra land att bo i. Detta tolkas som ett individualistiskt ekonomiskt ideal då det visar på indikatorer som marknaden är sundast utan inblandning av staten.

Det individualistiska ekonomiska idealet fortsätter att visa sig i första stycket på sidan nio där det står att:

Vi har sedan länge förpliktat oss att fortsätta bygga Sverige på frihetlig och marknadsekonomisk grund, i öppenhet och samarbete med vår omvärld.
(Moderaternas idéprogram 2013, s. 9)

Detta tolkar jag som att Moderaterna ser på den fria marknaden som det bästa sättet att fördela resurser.

3.6.4 Sammanfattning

För att sammanfatta Moderaternas idéprogram 2013 har programmet en *optimistisk människosyn* med pessimistiska inslag, då jag har tolkat större delen av texten att ha denna dimension. Jag har också tolkat texten till att ha en *kollektivistisk samhällssyn* och det *individualistiska ekonomiska idealet*.

Tabell 3.6 Moderaternas idéprogram 2013

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Individualistisk

Kapitel 4. Analys

I detta kapitel går jag igenom resultatet från undersökningen och återkopplar resultatet till de ideologier jag gick igenom i kapitel två.

Socialdemokraternas partiprogram från 1990 visade på en reformistisk socialistisk ideologi. Partiet hade en pessimistisk människosyn, en kollektivistisk syn på samhället där problem löses med hjälp av andra människor och ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal. Detta ideal ser marknaden som bästa sättet att producera produkter och tjänster, men har problem att fördela dessa så att produkterna och tjänsterna går dit de bäst behövs. Detta i sin tur medför att staten måste gå in för att skydda människor från att skadas av marknadens "misstag".

Socialdemokraternas partiprogram från 2001 visade en mer optimistisk människosyn än den från 1990, men hade fortfarande en kollektivistisk samhällssyn och ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal. Socialdemokraternas partiprogram från 2013 delade partiprogrammet från 1990 syn på samhället och ekonomin, men Socialdemokraterna hade fått en mer optimistisk syn på människan, där partiprogrammet visade en syn där individen är rationell och vet själv hur de vill leva sitt liv och hur de ska nå sina livsmål.

Detta kan visas på detta sätt:

Tabell 4.1 Socialdemokraternas partiprogram 1990

Människosyn	Pessimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Kollektivistiskt

Vid undersökningen av andra kapitlet visade det sig att reformistisk socialism har en pessimistisk människosyn, kollektivistisk samhällssyn och ett kollektivistiskt ekonomiskt ideal. Detta passar bra in på min analys av Socialdemokraternas partiprogram från 1990.

Vid analysen av Socialdemokraternas partiprogram från 2001 blev resultatet detta:

Tabell 4.2 Socialdemokraternas partiprogram 2001

Människosyn	Optimistisk
-------------	-------------

Samhällssyn Kollektivistisk

Ekonomiskt ideal Kollektiviskt

Vid analysen av Socialdemokraternas partiprogram från 2013 blev resultatet detta:

Tabell 4.3 Socialdemokraternas partiprogram 2013

Människosyn Optimistisk

Samhällssyn Kollektivistisk

Ekonomiskt ideal Kollektiviskt

Vid en jämförelse med Socialdemokraternas partiprogram från 1990 visar detta att Socialdemokraterna har fått en mer optimistisk människosyn men behållit sin syn på samhället och sitt ekonomiideal. Detta skulle kunna tolkas som att partiet har närmat sig socialliberalismen då de båda ideologierna delar ekonomiskt ideal. Det enda som separerar 2001 och 2013 års Socialdemokrati partiprogram från en socialliberalistisk ideologi är deras syn på samhället, där socialliberalismen har en mer individualistisk samhällssyn än reformistisk socialism kollektivistisk samhällssyn.

Vid analys av Moderaternas partiprogram från 1991 blev resultatet detta

Tabell 4.4 Moderaternas valmanifest 1991

Människosyn Optimistisk

Samhällssyn Kollektivistisk

Ekonomiskt ideal Individualistisk

Vid analys av Moderaternas partiprogram från 2001 blev resultatet detta:

Tabell 4.5 Moderaternas idéprogram 2001

Människosyn Optimistisk

Samhällssyn Kollektivistisk

Ekonomiskt ideal Individualistisk

Här uppstår ett problem, då inget av detta passar in på några av de ideologier som jag gick igenom i teorikapitlet. Vad som kommer närmast är Konservatismen, men med en optimistisk människosyn istället för en pessimistisk, eller en nyliberal ideologi, men med en kollektivistisk samhällssyn istället för den individualistiska samhällssynen hos

nyliberalistiska. Jag har valt att tyda på en mer konservativ ideologi i Moderaternas program från 2001 baserad på att svagare relation mellan den optimistiska människosynen och den pessimistiska människosynen än i jämförelse med den starkare relationen mellan den kollektivistiska samhällssynen och den individualistiska samhällssynen. Vilket betyder att Moderaternas partiprogram från 1991 och 2001 visar på en konservativ ideologi med en liberal syn på människan.

Vid analysen av Moderaternas partiprogram från 2013 blev resultatet detta:

Tabell 4.6 Moderaternas idéprogram 2013

Människosyn	Optimistisk
Samhällssyn	Kollektivistisk
Ekonomiskt ideal	Individualistisk

Då Moderaternas partiprogram från 2013 har en optimistisk människosyn, individualistisk samhällssyn och ett individualistiskt ekonomiskt ideal, visar det på att programmet har en konservativ ideologi med inslag av optimistisk människosyn. Detta leder till att jag klassificerar ideologin som konservativ med liberal människosyn. Detta för att den liberala ideologin har en klar optimistisk människosyn som jag visade i tidigare kapitel.

För att sammanfatta resultatet:

Tabell 4.19 Resultat

Partiprogram	Ideologi
Socialdemokraterna 1990	Reformistisk socialism
Socialdemokraterna 2001	Reformistisk socialism (liberal människosyn)
Socialdemokraterna 2013	Reformistisk socialism (liberal människosyn)
Moderaterna 1991	Konservatism (liberal människosyn)
Moderaterna 2001	Konservatism (liberal människosyn)
Moderaterna 2013	Konservatism (liberal människosyn)

Kapitel 5. Slutsats och diskussion

Mouffe (2008) skrev att då personer förlorar den kollektivistiska identiteten söker de efter en ny kollektivistisk identitet. Detta kan dra väljaren åt höger eller vänster samtidigt som den liberala hegemonin hotar demokratin. Därför skulle det kunna vara en fara om partierna anammade den liberala ideologins människosyn och samhällssyn. Vissa kan då skylla Sverigedemokraternas relativa höga valresultat i riksdagsvalet 2014 på de två största partierna i Sverige; Socialdemokraterna och Moderaterna. Men som jag skrev i första kapitlet är det enkelt att skylla SD:s framgång på de andra partierna utan att leta efter en annan orsak till valresultatet.

Uppsatsens första forskningsfråga var: Har Socialdemokraternas och Moderaternas människosyn förändrats från 1990 till 2013? Denna fråga kan med utgångspunkt i undersökningen av partiprogrammen besvaras med ett ja för socialdemokraterna. Socialdemokraterna har fått en mer liberal människosyn men Moderaterna har bevarat en liberal människosyn under den perioden jag undersökte. Vad som jag fann intressant var att förändringen i Socialdemokraternas människosyn skedde mellan 1990 och 2001 en period som innehöll stora ekonomiska förändringar för Sverige. Detta skulle kunna bekräfta Kristina Boréus (1999) iakttagelse att kriser kan driva på ideologiska förändringar i partier. Vad jag finner intressant är samtidigt att det inte innebar någon förändring i Moderaternas ideologi. Kan det bero på att det var de som hade makten under krisen? Förhindrar eller försvårar det för partier att förändras om de har makt under kriser? Detta är något som skulle kunna undersökas vidare. Att Socialdemokrater har anammat en mer liberal syn på människan till en mer optimistisk bekräftar också Thunbergs (2011) undersökning. Thunberg fann att Socialdemokraterna hade större tilltro till individen och dess valmöjligheter. Socialdemokraterna delar nu den liberala synen på individen tillsammans med Moderaterna.

Detta skulle kunna medföra vissa potentiella problem som Mouffe (2008) skriver om. Liberalismens hegemoni kan skada "det politiska" genom att liberalismens bortagande av antagonismen med sin tillit på människans rationalitet förlorar riksdagen sin förmåga att förvandla antagonismen till agonism (Mouffe 2008, sid 22). Som Mouffe säger litar liberalismen på människans rationalitet för att genom konsensus lösa problem. Politik är konflikt och att få bort konflikten är att få bort politiken. Politiken är inte till för att få bort de olika ståndpunkterna mellan de olika partierna genom ett allt inkluderande konsensus, utan för

att markera vad dessa ståndpunkter är och etablera var klyftan ligger mellan de olika partierna. Det är genom denna agonism som fiender blir till motståndare och som kan erkänna vi och dem som legitima aktörer som båda kan arbeta i det politiska rummet. Resultatet av denna uppsats visar att då både Socialdemokraterna och Moderaterna visar på en optimistisk människosyn, när de ser människan som en rationell varelse, skulle kunna leda till de problem som Mouffé tar upp där politikerna försöker komma överens i riksdagen genom konsensus (Mouffe 2008:20ff).

Andra forskningsfrågan var: Har Socialdemokraternas och Moderaternas samhällssyn förändrats från 1990 till 2013? Jag kan nu besvara denna med ett nej. Både Socialdemokraterna och Moderaterna har bevarat sin kollektivistiska samhällssyn under tidsperioden som undersöktes.

Den tredje forskningsfrågan var: Har Socialdemokraternas och Moderaternas ekonomiska ideal förändrats från 1990 till 2013? Åter igen blir svaret på denna fråga ett nej. Båda partierna har behållit sina ideal över perioden som undersöktes.

De två sista svaren stärker tidigare forskning gjord av Ljunggren (1994) som fann att Socialdemokraterna inte förändrat sin ekonomiska världsbild eller sin syn på samhället som något som behöver hjälp av varandra. Lindbom (2010) och Ljunggren (1992) kom båda fram till att trots ändring av retorik från Moderaterna så har inte Moderaterna ändrat sina mål.

Socialdemokraterna och Moderaterna har närmat sig i människosynen men befinner sig fortfarande på olika sidor om hur samhällsytan ser ut och statens relation till marknaden. Har Sveriges största partier lämnat skillnaden mellan partierna bakom sig? Utifrån undersökningen av partiprogrammen kan detta besvaras med ett nej, då den kollektivistiska identiteten fortfarande finns bevarad hos Socialdemokraterna och Moderaterna. Observera att detta gäller om premissen att partiprogrammen representerar partiernas ideologi.

Vilket svarar på min fråga i syftet, har Socialdemokraterna och Moderaterna ideologier förändrats? Moderaterna har behållit sin ideologi medan Socialdemokraterna anammat den liberala människosynen som den nu delar med Moderaterna. Socialdemokraterna har förutom denna förändring bevarat sin Socialdemokratiska ideologi. Vi ser här att Moderaterna har behållit sin ideologi trots byte av partiledare och förändringar i samhället de senaste 25 åren.

Detta bekräftar Habibovic (2015) undersökning. Habibovic fann att, trots bildningen av Alliansen, varken Moderaterna eller Socialdemokraterna hade förändrats ansevärt. Socialdemokraterna gjorde ett litet närmande till Moderaterna då de anammade en mer liberal syn på människan men partierna har inte blivit mer lika i andra områden. Detta kan också bekräfta Blocks (2014) tidigare undersökning som fann att även fast partierna kan använda samma eller liknande retorik så har de olika sätt att nå partiernas mål. Båda våra undersökningar fann skillnad mellan partiernas ideologier. Detta skulle i sin tur betyda att väljarna inte behöver känna att partierna har övergivit dem, utan att partierna fortfarande erbjuder väljarna den politik som de säger sig stå för. Väljarna behöver inte söka andra metoder för att få sina intressen hörda.

Då partierna inte har förändrats stort skulle de fortfarande kunna erbjuda väljarna olika alternativ till hur politiken ska skötas och därmed bibehålla sitt väljarstöd bortsett från andra faktorer som skulle kunna påverka väljarstöd. Därför anser jag utifrån min analys att väljarnas intresse av andra partier inte kan förklaras av att Socialdemokraterna och Moderaterna blivit för lika. Därmed har inte partierna gått till mitten för att fånga upp mitten väljare. Möjligtvis har Socialdemokraterna gått en aning högerut om man antar att anamma den liberala synen på individen skulle vara en högersväng. Att de partier, som skulle kunna ses som extrempartier, inte fångat upp väljare med deras kollektiva identitet kan också uppvisas i valundersökningar som gjordes efter valet. Det visade sig att av de som röstade på Sverigedemokraterna visade det sig att en fjärdedel av dessa hade sympati med annat parti (SCB). Detta stöder denna uppsats resultat som visar att antagonismen mellan Sveriges största partier fortfarande existerar. Alltså är det inte extrema partier som lockar med den kollektiva identiteten.

Vad som skulle vara intressant som vidare forskningsområde, är hur skillnaderna mellan Socialdemokraterna och Moderaterna skulle se ut i en analys som nämndes i kapitel ett, där de olika dimensionernas indikatorer skulle kunna ge identitet på hos vilket parti dimensionerna hör hemma.

Källförteckning

Litteratur:

Ball, T & Dagger, R. (2002) *Ideals and ideologies: a reader*, New York : Longman

Bergstöm, G. & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.

Berlin, I. (1969) *Four Essays on Liberty*. Oxford : Oxford U.P

Block, J. (2014). *Olika, men lika?*. Diss. Småland: Fakulteten för samhällsvetenskap, Linnéuniversitetet

Boréus, K. (1999). The significance of conceptual stability for ideological stability: The ideological shift to the right in the Swedish public debate as an example". *In Journal of Pragmatics*. 31(1):1-24

Diamond, P. (2009). *Economic globalisation and Swedish pensions*. Edita: Västerås

Esiaisson, P., Gilljam, M. Oscarsson, H. & Wängnerud L. (2004) *Metodpraktikan; Konsten att studera samhälle, individ och marknad 2:a upplagan*. Vällingby.

Forsberg, B. (2012) *Omställningens tid. Tillväxtens slut och jakten på en hållbar framtid*. Stockholm: Karneval.

Habibovic, S. (2015). *Den svenska miljöpolitikens utveckling. En studie av riksdagspartiernas idémässiga förskjutning*. Diss. Lund: Lunds Universitet.

Halvorsen, K.(1992). *Samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur

Heywood, A. (1998) *Political Ideologies an introduction*. Basingstoke: Macmillan

Hylén, J. (1991). *Fosterlandet främst*. Stockholm: Norstedts juridikförl

Kokk, E. (2001) *Socialdemokratins program : 1897 till 1990*. Stockholm: Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek

Laakso, J. & Schau, O. (2012). *Nationella världsbilder En jämförelse mellan den svenska extremhögern och Sverigedemokraterna*. Lunds universitet: Statsvetenskapliga institutionen

Larsson, R (2006). *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.

Lindbom, A. (2010). Moderaterna och Välfärdsstaten. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 112(2), 143-152.

Lindh, T. (2008). *Sverige i en åldrande värld – framtidsperspektiv på den demografiska utvecklingen*. Edita: Västerås

Ljunggren, SB. (1994). *Ett visst mått av frihet : om socialdemokratin, välfärdsstaten och folkhemmet*. Stockholm: Tiden

Ljunggren, SB. (1992). *Folkhemskapitalismen : högerens programutveckling under efterkrigstiden*. Stockholm: Tiden.

Lorentzon, T. (2006). *Mellan frihet och jämlikhet : jämförande studier av lexikala förändringar i moderaternas och vänsterpartiets valmanifest 1948-2002*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet

Malminen, J. (2005) *Managing global finance: Choices and constraints in the Swedish financial crisis of 1992*. Stockholm

Mill, J.S. (1998). *Utilitarianism*. Oxford; Oxford University Press

Mouffe, C (2008) *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft.

Möller, T (2011). *Svensk politisk historia: strid och samverkan under tvåhundra år*. Lund: Studentlitteratur.

Rawls, J. (1999). *En teori om rättvisa*. Göteborg: Daidalos

Rönblom, M. (2008). Var tog politiken vägen? Om regionalpolitik, jämställdhet och statens förändrade former. *Tidskrift för genusvetenskap*, 1 (6), 31-52.

Thunberg, I. (2011). *Socialdemokratin och välfärdspolitiken i Sverige*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet

Tännsjö, T. (2001). *Konservatism*. Stockholm: Bilda

Idéprogram:

Moderaternas idéprogram 1991, 2001 & 2013

Socialdemokraternas partiprogram Socialdemokraternas program 1897 till 1990 & 2013

Göteborgs-Posten (2014). *Ideologisk lika*. [Elektronisk]. Tillgänglig:

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.2365898-Moderater-och-Socialdemokrater-ar-lika-som-bar> [2014-11-06]

Moderaterna (2014). *Moderaternas stadgar* [Elektronisk]. Tillgänglig:

http://www.moderat.se/sites/default/files/attachments/stadgar_2011_2.pdf [2014-11-03]

Socialdemokraterna (2014). *Socialdemokraternas stadgar* [Elektronisk]. Tillgänglig:

http://www.Socialdemokraterna.se/upload/Arrangemang/Kongress/Kongress_13/Beslut/Stadgar_Socialdemokraterna_2013.pdf [2014-11-03]

Stockholmsuniversitet Hällsten, M. Korpi, T. Tåhlin, M. (2009). Globalization and

Uncertainty: Earnings Volatility in Sweden, 1985-2003. *Stockholmsuniversitet*. Tillgänglig:

<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:241630/FULLTEXT01.pdf> [2014-12-06]

Reinfeldt lanserar ”nya moderaterna” (2005). *Sydsvenskan* 2005-08-25.

Tillgänglig: <http://www.sydsvenskan.se/sverige/reinfeldt-lanserar-nya-moderaterna/> [2015-08-10]

Sveriges Television (2014). *Ideologiska likheter*. [Elektronisk]. Tillgänglig:

<http://www.svt.se/nyheter/val2014/alliansen-och-s-lika-som-bar> [2014-11-07]

Valmyndigheten (2002). *Valresultat*. [Elektronisk].

Tillgänglig: http://www.val.se/val/val_02/slutresultat/00R/00.html [2015-10-21]

Valmyndigheten (2006). *Valresultat*. [Elektronisk]. Tillgänglig

<http://www.val.se/val/val2006/slutlig/R/rike/roster.html> [2015-10-21]

Valmyndigheten (2014). *Valresultat*. [Elektronisk]. Tillgänglig:

<http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/R/rike/> [2014-10-25]